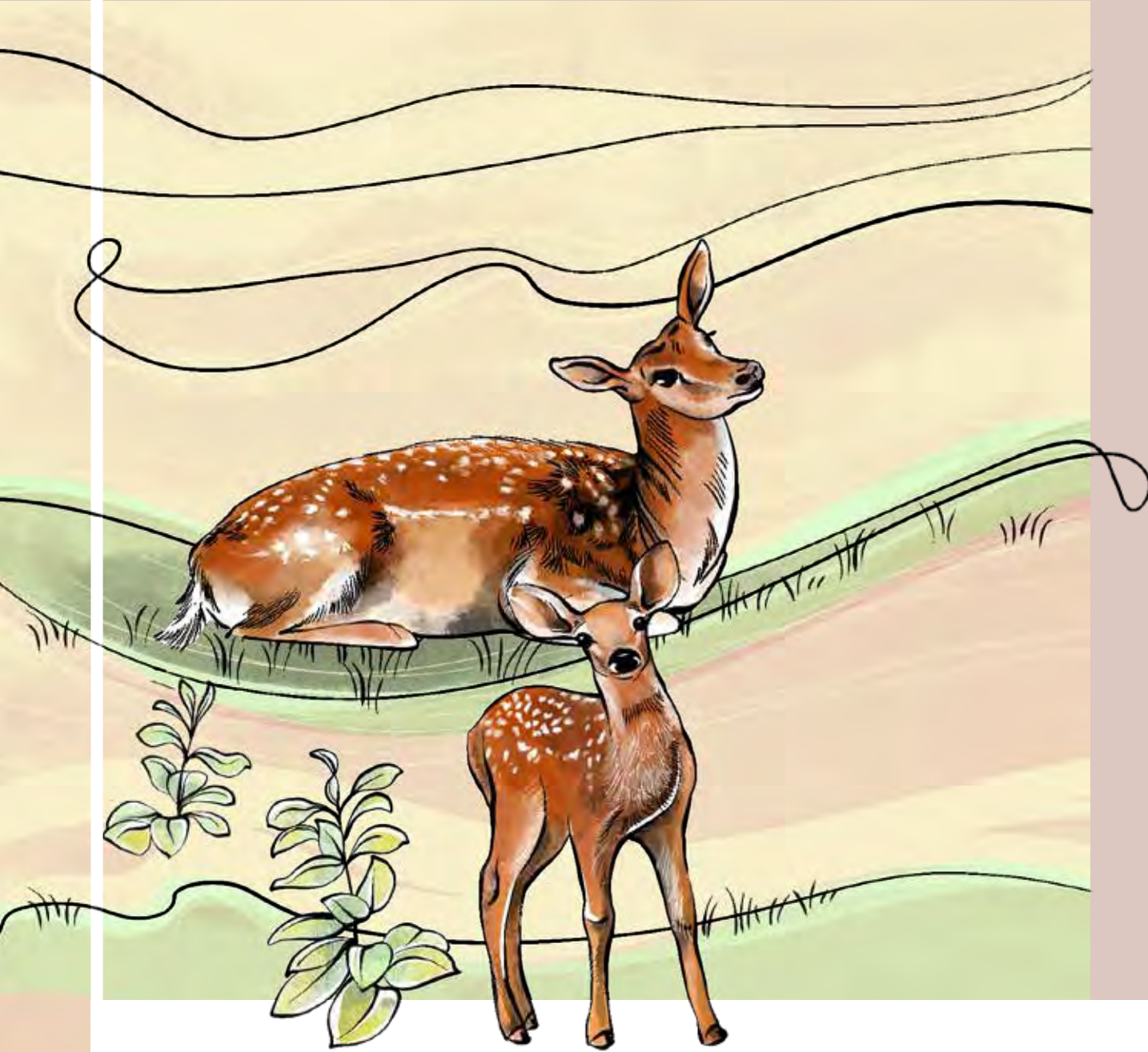

GEÇERKEN

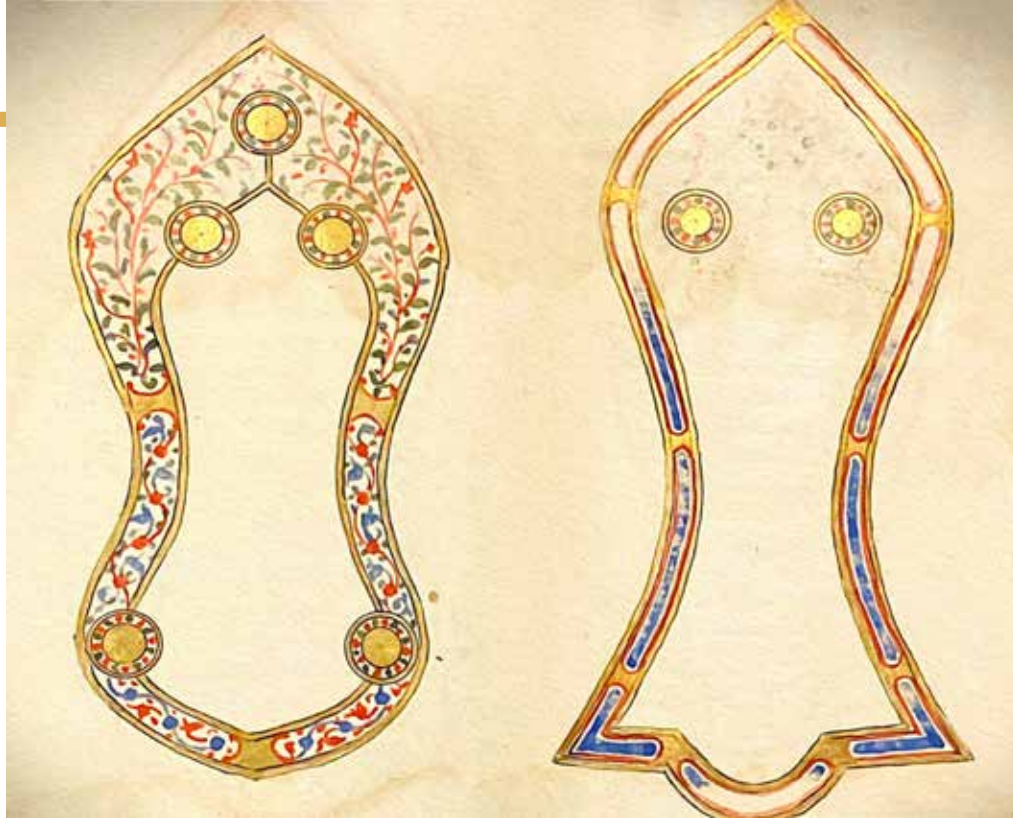
GÜZEL BİR İZ BIRAKMAK İÇİN

TEMMUZ 2022 • SAYI: 22

İNSAN, DERDİYLE DEĞERLENİR, DEĞERİYLE DERTLENİRMİŞ. ””

Makkari. Endülüs'te yetişen Makkari, Maliki mezhebi âlimlerindendir. El-Muhibbi onu anlatırken şöyle yazmıştır: "O, Mağrib'in en iyi hafızı, hafıza kuvvetinde onun gibisi yoktu. Fıkıh, tefsir ve edebiyatta mucize gibiydi." Birçok âlimin tedrisatından geçen Makkari, genç yaşta Kur'an ve hadis ilimlerini öğrenmiştir. Birçok eseri olmasının yanında en fazla *Nefhu't-Tîb* adlı eseriyle tanınmıştır. *Nefhu't-Tîb*, ilim camiası tarafından Bulak ve Ezher basımevlerinin yayınlarıyla bilinirliğini sağlamıştır. Bu sayede kıymeti daha da ortaya çıkmış ve bilim insanlarının gözünde ayrı bir öneme sahip olmuştur. *Nefhu't-Tîb*, edebiyat ve tarih gibi konuları aktarmasının yanında pek çok alan ile ilgili verdiği bilgilerle de kapsamlı bir kaynakçadır.

DİB Kütüphanesi Yazma Eserler Koleksiyonu

Geçerken

Temmuz 2022 - Sayı: 22
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih Kurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
AREN Tanıtım

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Güray Süngü

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bld.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 96 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 67 ABD Doları - AB Ülkeleri için 43 EURO
Avustralya için 114 Avustralya Doları
İsviçre için 45 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal
Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943
0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun
fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını
bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner
Sermaye İşletme Müdürlüğü, Üniversiteler Mahallesi
Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara"
adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
20.06.2022

Baskı
Çağlayan Basım Yayın Dağıtım
Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıç Yolu No: 7 Gazimemur/İzmir
Tel: 0 232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar
yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına
aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın
organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf
ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak
gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / GÜVEN ADIGÜZEL
GEYİĞİN GÖZLERİ PIRIL PIRIL GECEDE

4 / EMİN GÜRDAMUR
SESLİ KİTAPLARIN BÜYÜKBABASI:
SÖZLÜ KİTAP GELENEĞİ

7 / MUKADDER GEMİCİ
FIRTINADA EVE DÖNÜŞ

10 / HİLAL KOÇ HANCI
BİLMEK Mİ?

12 / SELMA MAŞLAK
REFİK HALİT KARAY İLE "TANTUNA GİTMEK"

14 / HÜSEYİN AKIN
GARİP

18 / REVAN GASİMOVİ
BAŞKA SESLER: ALAZAN'IN KIYILARINDA

19 / GÜRAY SÜNGÜ İLE SÖYLEŞİ
"ACIYI, ACI ÇEKMEK OLARAK KODLAYAMAYIZ;
ACININ, KEDERİN YANİ ASLINDA
DÜNYANIN FARKINDA OLMAK OLARAK KODLAMALIYIZ."

24 / VATAN
SİZDEKİ KARŞILIĞI

26 / MUSTAFA IRMAKLI
ŞEHADET ÖRNEK BİR DURUŞTUR
TÜM NESİLLERE VE ÇAĞLARA

29 / NADİDE ZAMANOĞLU
BİR YAZI BİR ÇİZİ

30 / FATMA TÜRK
İNCİR BALI

32 / MEVLÜT UYANIK
ÖZGÜR İRADE, DOĞRU EYLEM VE
EN YÜCE İYİ'NİN BİLGİSİ OLARAK FELSEFE

35 / MUAMMER ULUTÜRK
AYAKÜSTÜ SORULAR

36 / CANAN OLPAK KOÇ
BÖYLE İDİLER YAŞARKEN:
AHMET HAMDİ TANPINAR

39 / CİHAN AKTAŞ
ÜÇ TAVSİYE

40 / ŞULE KALA
İSMAİL DEDEMİN BAYRAMI

42 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
MAKİNELERİN ÇAĞINDA HAYAL KURMAK

44 / MUSTAFA ÜNVERDİ
DİN VE AHLAK İLİŞKİSİ ZORUNLU MUDUR?

46 / FADİM ÖZER KASAY
TALA VE MES:
BAKIRI ALTINA ÇEVİREN İKSİR

48 / RABİA KARZAN
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

G EYİĞİN GÖZLERİ PIRIL PIRIL GECEDE

GÜVEN ADIGÜZEL

sana derim sana geyik erenler
size dağlar bize sevda verenler
ilahi olmasın sizi vuranlar
kaçma geyik kaçma avcı değilim
avcı olsam düşer mi idim izine
döner döner ne bakarsın yüzüme
ben de âşık oldum ala gözüne
kaçma geyik kaçma avcı değilim
Kaygusuz Abdal

Bir geyikle göz göze geldiğiniz o unutulmaz an. Neredeyse büyümlü bir karşılaşma. Böyle bir anı hiç tecrübe ettiniz mi bilmiyorum ama modern zamanlarda bu rastlaşmanın mümkün olma ihtimali öylesine zayıf ki artık, bir düş imiş de uyanmışsınız sanki. Hayret etmenin, fark etmek kadar zorlaşması da konumuza dâhil. Bu duruma coğrafi şartlar da eklenince, çok uzak bir hayalden bahsetmiş gibi oluyoruz. Çağ yangını deyip geçmeli belki de. Evet, bir geyikle göz göze geldiğiniz o unutulmaz an. Gerçeküstü bir masalın içinde, o sırada gerçekten karşınızda var olup olmadığına dair sizi çok derin düşüncelere daldıran müthiş karşılaşma. Orman fısıltılarına karışmadan hemen önce, kalbinize doğrultulmuş o bakış.

Bir yurt dışı seyahatim sırasında, orman manzaralı asfalt yolun kenarında sakince ilerlerken, uzun ince bacakları, görkemli boynuzları ve gizemli bakışlarıyla gözlerini bana dikmiş bir geyikle karşılaşmıştım. Ve o an, ona doğru ne kadar hızlı yürüsem de aramızdaki mesafenin asla kapanmayacağına -mutlak bir inançla- ikna olmuşum. Yine de karşımda donmuş gibi kıpırdamadan duran bu dehşetli rüyanın üstüne doğru yürüdüm. İmkânsız bir güzelliğin ortasıydım. Hülyalı bir bakışın içinde. Ormanların esrarengiz misafiri, nasıl olduğunu bile anlamadan bir anda gözden kayboldu, nereye gittiğini görmek olanaksızdı. Bakışlarını, gözlerimin üstüne bırakıp terk-i diyar eylemişti işte. Avcı değildim, silahsızdım ve nihayetinde vurulmuşum. *Dede Korkut*'taki avcıyı mağaraya çeken geyiğin hikâyesi canlandı gözümde. Elindeki silahıyla bir geyiğin peşinden geldiği mağaradan başka bir insan olarak çıkan o avcı. Bense henüz mağaramı dahi bulamamıştım ama çoktan şikâr olmuşum bir geyiğin gözlerinde. Ve Turgut Uyar'ın "Geyikli Gece"sinden dizeler mırıldanıyordum sessizce: "Geyiğin gözleri pırıl pırıl gecede / İmdat ateşleri gibi ürkek telaşlı / Sultan hançerleri gibi ayışığında / Bir yanında üstüste üstüste kayalar / Öbür yanında ben."

O Gizemli Rehber; Geyik

Türk destan kültüründe bozkurttan sonra en önemli totemin geyik olması üzerine bazı notlar var zihnimde. Güçlü kurt imgesi, geyiğin kültürümüzde en az kurt kadar baskın bir figür olduğunu unutturuyor bize. Ama geyiğin varlığıyla nüfuz ettiği

alanın, bazen kurt figürünün bile üzerinde olduğunu gözlemlemek mümkün. Kurt yüksek gök'ü (gök mavi) geyik yağız yer'i (boz ala) temsil ediyor mesela. Kurt ile geyik, Türk'ün iki kutlu yoldaşı ve bozkırın gizemli rehberleridir. *Moğolların Gizli Tarihi* kitabındaki kayıtlara göre; Cengiz Han'ın atalarının Börte (Gök yeleli kurt) ile Maral (Boz geyik) olarak kabul edilmesinin bu tezi destekler mahiyette bir bozkır efsanesi olduğu da muhakkak. Yiğide iki (dişil-eril) rehber gerek her zaman.

Türklerin geyiğin cisminde simgeleştirdiği; masumiyet, bereket, kahraman yoldaşlığı, dervişlik gibi hususi anlamlar, dilimizde, masallarımızda, efsanelerimizde, şiirlerimizde, halılarımızda, destanlarımızda, türkülerimizde ve kilimlerimizde baskın-belirleyici bir yeri olan geyik motifine büyük bir alan açmıştır. Türk mitoloji ve efsanelerinde, mesaj, rehber, yol gösterici gibi rollerde karşımıza çıkan geyik kültü, Orta Asya'dan başlayarak Anadolu havzasına değin ulaşan binlerce yıllık kültür tarihimizin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkar. Anadolu'ya uzanan geyik motifi, İslamiyet sonrası dönemde kolektif hafızadaki yerini koruyarak, söz gelimi ahu'ya dönüşmüş; ürkek, ince, zarif ve göz güzelliği gibi temsillerle sevgilinin yerini almıştır. Anadolu'ya beraberimizde getirdiğimiz geyik imgesi, kilim deseni ve dokumalarımızda olduğu gibi, maral-ahu-ceylan namlarıyla şiir-türkü evrenimizdeki varlığını da bütün hayatıyla sürdürmüştür. Geyiğin halk kültüründeki bu gizemli masumiyeti, vazgeçilmezliğine dair bir atfı içerir.

Ormanların Esrarengiz Annesi

Sarp dağlarda, kara ormanlarda, ıssız vadilerde bir görünüp bir kaybolan, estetik yürüyüşü, tereddütsüz bakışları ve aniden yok oluşlarıyla meşhur geyikler; anaç, anne, dişilik sembollerinin içinde var olmuşlardır. Evliya menkıbelerindeki varlıkları da aynı oranda güçlü ve kutludur. Geyik, evrensel kültür tarihinin içinde yüzyıllardır dolaşır durur; bazen Hunlar'ı İskit yurduna ulaştıran bir iz sürücü, bazen Harry Potter'ı "ruh emicilerden" koruyan bir ak patronus, bazen Nogay ordusunun kurtarıcı askeri, bazen Aytmatov'un *Beyaz Gemi*'sinin Maral Ana'sı, bazen kendi suretinde sırtlandığı bir alp derviş, bazen Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek'i bir araya getiren sebep, bazen Orhan Bey'in has yaveri, bazen de Alevi-Bektaşî nefeslerinde olgunluk mertebesidir.

Pir Sultan'ın "Kırk yıl dağda gezdim geyikler ile / Dost senin derdinden ben yana yana" derken anlattığıdır. Geyikler velilerle gezer, veliler geyiklerin sırrına göçerler. *Ala Geyik* filminde, Halil'in arkasından 'Gitme Halil! Geyik avı iflah etmez adamı, uğursuzluktur' diye bağırarak Sultan Ana'nın bildiği'nde saklı ve ayandır bu sır. Bir geyikle göz göze geldiğiniz o unutulmaz an. Neredeyse büyü bir karşılaşma. Turgut Uyar'ın "Geyikli Gece"sinden dizeler mırıldanıyordum sessizce: "Geyikli gecenin arkası ağaç / Ayağının suya değdiği yerde bir gökyüzü / Çatal boynuzlarında soğuk ayışığı".

SESLİ KİTAPLARIN BÜYÜKBABASI: SÖZLÜ KİTAP GELENEĞİ

Dijital imkânların yaygınlaşmasıyla hayatımıza giren bir yenilik de sesli kitaplar oldu. Kitap okumayı sayfalara dokunmaktan, satırların altını çizmekten, sayfaların kokusunu teneffüs etmekten, onların cismani varlıklarını keyifle seyretmekten ayırmayan okurlar için sesli kitap furyasının biraz endişe uyandırdığını kabul etmek gerekir. Neticede yerleşik alışkanlıklar,

hemen oracıkta semirmeye müsait bir romantizmi beraberinde getirir ve her romantizm insan duygularına sarmaşık gibi tutunarak yaşamını sürdürür.

Kitap tutkunlarının duygularını incitmek pahasına, onların sormaya cesaret edemediği soruları açık açık soralım. Acaba matbu kitaplar tarihe mi karışacak? Birkaç nesil sonra

insanlar bir kitaba dokunmanın verdiği hazzı, onun sayfalarından yayılan enfes kokuyu ve nesilden nesile geçen kenar notlarını, altı çizgili satırları unutmuş mu olacak? Dijital uygulamalar, matbu bir kitabın sağladığı bütün olanakları bizlere sunacak olursa buna nasıl direnebiliriz? Peşinen söyleyelim: Yazımızda bu soruların hiçbirine cevap aramayacağız. Çünkü sesli kitap kültürünün, ufukta beliren bir dijital neşriyat tufanının ayak sesi olup olmadığını zaman gösterecek. Bu yazıda, yazılı eserlerin yaygınlık kazanmadığı dönemlerde insanların eserleri nasıl kaydettiklerine, başkalarına nasıl naklettiklerine dair geleneksel yöntemin izini süreceğiz.

Bilindiği üzere Orta Çağ İslam dünyasında kitaplaştırılan ilk kitap olarak karşımıza Kur'an-ı Kerim çıkar. Büyük bir özenle muhafaza edilen Kur'an'ın önce ezberlere nakşedildiğini, yazılı hâle geçirilmesi esnasında hafızların ezberindeki metinle karşılaştırılıp onaylandığını biliyoruz. Kur'an'ın geldiği toplum, okuma yazma bilenlerin az olduğu, bunun yanı sıra şiirin ve şairlerin toplum nezdinde itibar gördüğü bir toplumdur. Kaynaklara göre, Mek-

ke'de binlerce beyitlik şiiri ezberinde bulunduran insanlar vardı. Mekke'de Erkam'ın evinde süren ezber faaliyeti, Medine'ye hicret ettikten sonra hem Mescid-i Nebevi'de hem de onun bitişiğindeki Suffe Mektebi'nde devam etmiştir. Özellikle Medine dışından gelenler, Peygamber halkasındaki sohbetlere iştirak eder, ihtiyaç duyulması hâlinde Suffe Mektebi'nde ağırlanır, orada ezber çalıştırılır, tabiri caizse hızlandırılmış bir eğitimden geçirilirdi. İslam bilgini ve kıraat âlimi İbnü'l Cezeri, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr* eserinin girişinde vahyin korunması ile ezber geleneği arasındaki ilişkinin altını çizirken “Kur'an'ın naklinde Mushafların ve kitapların korunmasına değil, kalplerin ve zihinlerin korunmasına (ezbere) güvenilmiştir. Bu durum, Allah'ın bu ümmete nasip ettiği en değerli özelliktir.” diyecektir. Gerçekten de vahyin korunması esnasında tekâmül eden ezber kültürü, “sözlü kitap” adlı bir geleneğin ortaya çıkmasına ve kâğıdın kalemin kıt olduğu yüzyıllar boyunca insanların entelektüel ihtiyaçlarını karşılamaya imkân sağlamıştır.

Ders Halkalarında Neşriyat

İslam'ın ilk asrından itibaren büyük bir boşluğu dolduran sözlü kitap ve nakil geleneği, yazılı materyallerin yaygınlaştığı dönemlerde de varlığını sürdürmüştür. Başlarda ilmi faaliyetler; Kur'an ve hadislerin anlaşılması, Allah Resülü'nün davranışlarının yorumlanması gibi temel konular etrafında yoğunlaşmıştı. Bu faaliyetler, bir hoca önderliğinde rivayet esasına dayalı

ders halkaları şeklinde gerçekleşmiş, Mekke ve Medine'den sonra diğer İslam beldelerine yayılmıştır.

Hicri I. yüzyılın sonlarından itibaren bu ders halkalarında Kur'an ve hadis ilimlerinin yanı sıra, yine bu metinlerin anlaşılmasına dönük bir niyetle edebî eserler de okutulmaya başlanmıştı. İbn Sa'd'ın dediğine göre, İbn Abbas bu meclislere şiir, tarih ve nesep bilgisi için gelenlerin isteklerini geri çevirmezdi. İbn Abbas, bir gün fıkıh, bir gün megazi, bir gün şiir ve bir gün Eyyamü'l-Arap olmak üzere farklı meclisler düzenlerdi. Ebu'l Kasım Ali b. Kerdan en-Nehvi'nin Vasıt'taki bir camide ders halkasında aşkı konu alan şiirler bile okuyup tahlil ettiği, Abdüllatif el-Bağdadi'nin Hariri'nin *Makamat* adlı eserini Halep'teki bir camide okuduğu, İbn Ebu İshak'ın mescitte şiir okuyup tefsir ettiği gibi rivayetler, dönem araştırmalarında sıklıkla karşılaşılan bilgilerdendir.

Bu eğitimlere literatürde halka denilmesi, bir âlimin çevresinde oturulmasından kaynaklanıyordu. Bir mescitte birden fazla ders halkasının yer aldığı vakiydi. Örneğin İmam Şafi, Bağdat'ı ziyaret ettiğinde Camiu'l-Mansur'da kırk-elli civarında ders halkası mevcuttu. Nitekim kendisi de Camiu'l-Garbi'de ders halkası oluşturmuş, daha sonra gittiği Kahire'de Amr Bin As Camii'ndeki ders halkasında 300'den fazla kişiye eğitim vermiştir. (Nail Okuyucu, *Şâfi'i Mezhebinin Teşekkül Süreci*, İsam Yay., İstanbul: 2015, s.61-93.)

Dinleyerek ezberlemeye semâ, daha sonra bunu hocaya dinletmeye kıraat denilmekteydi. Orta Çağ İslam dünyasında bir eserin semâ meclisine devam ederek o eserin rivayet hakkını elde etmek gerçekten de muteber bir işti. Bazen bir eserin kalem alınmasına kadar birkaç kişinin ezberinden aktarılması söz konusu olabiliirdi. Örneğin İbn Kuteybe'nin *Müşkilü'l-Kur'an* eserinin zahriyesinde eserin semâ yoluyla hangi zincir üzerinden aktarılarak yazılı nüshaya eriştiği, beş kişinin adı zikredilerek not düşülmüştür.

Bu halkalarda müellifler, talebeler sayesinde bir çeşit neşriyat faaliyeti-ne imza atıyor, eserlerini ezberleyen talebeler sayesinde görüşlerini geniş kitlelere aktarıyordu. Kendileri öldükten sonra eserlerinin yaşaması, vaktiyle icazet alan talebeler marifetiyle gerçekleşiyordu. Mesela bugün o dönemlerden elimize ulaşan pek çok kaynak kitap, bizzat müellifin değil talebelerinin ezberinden yazıya geçirilmiştir. Örnek verecek olursak İmam Malik'in *Muvatta* adlı eserini, onun meclislerine devam ederek rivayet hakkını elde eden talebesi Yahya b. Yahya el-Leysi sonradan kaleme almış, bu esnada hocasının eserinde herhangi bir tahrifat yapmadığından emin olmak için Malik'in diğer talebelerini de dinlemiştir. Muhammed b. İshak'ın (ö. 150) *Siretü'n-Nebi* eserini öğrencilerinden Ziyad b. Abdullah el-Bekkai (ö. 183) rivayet etmiş, o eser İbn Hişam (ö. 218) tarafından bazı ilave ve düzenlemelerle yazıya geçirilmiştir. (İsmail E. Erünsal, *Orta Çağ İslam Dünyasında Kitap ve Kütüphane*, İstanbul: Timaş, 2018, s.51, 59.)

Sözlü Kitap Taşıyıcısı Kadınlar

Tarihî kayıtlardan anlaşılan o ki insanlar bir ders halkasına dâhil oluyor, orada uzun yıllar okutulan metni dinliyor, ezberliyorlardı. Bu ezber faaliyetinde talebeler zaman zaman notlar alıyor, hatırlatma pusulaları kullanıyorlardı. Ders halkasında bir eseri ezberleyen talebe, onu hocasına yani müellifine okuyor, icazetini alması durumunda eseri başka bir yerde okutma, anlatma ruhsatı kazanıyordu. Bu kimseler bir çeşit yürüyen kitap oluyor, ezberledikleri sözlü kitapları kendileri nereye giderse oraya götürmüş oluyorlardı. Bir cildin, hacimce bugünkülerin dört beş katına eriştiği dönemlerde bunun hayli elverişli bir yöntem olduğunu kabul etmek gerekir.

Semâ meclislerinde her sınıftan insana rastlanırdı. Bir hocanın etrafındaki halkada bir başka âlim, bir hükümdar, bir devlet görevlisi yahut bir tüccarı ve kölesini birlikte görmek kabildi. Semâ kayıtları bize kadınların da bu şekilde kitap ezberlediği ve rivayet ettiği hakkında fikir veriyor. Abdullah b. Muhammed el-Kündüri, yayımladığı 300 semâ kaydında 150 kadının ismini tespit etmiştir. Kadınların hoca ve talebe olduğu semâ meclislerine genellikle evlerde rastlanırdı. (Halit Özkan, *Memlüklerin Son Asrında Hadis, İstanbul: 2012, Klasik Yay., s.80, 81.*) Bununla birlikte kadınlar camilerdeki semâ derslerine katılmakta, kendileri de mescitlerde semâ meclisleri tertip etmekteydi. Onların usulü de tıpkı erkeklerde olduğu gibi talebelere sonradan verilen rivayet icazeti şeklinde gerçekleşmekteydi. Dimaşk'taki Camiü'l-Muzafferî'de semâ dersi veren pek çok kadının adını

semâ kayıtlarında görmek mümkündür. (Nagihan Emiroğlu, "Kadınların Hadis Okuttukları Mekânlar: el-Camiü'l-Muzafferî Örneği", *İslam Araştırmaları Dergisi*, No. 37, İSAM, İstanbul: 2017, s.43-65.)

Sesin Yadsınamaz Mahiyeti

İslam tarihinde sözlü kitapların oluşumunda bazı dönemlerden söz edilir. Fuat Sezgin, sahabe ve tabinin tarafından hadislerin sahifelere kaydedilmesi sürecini kitabe, Hicri II. asra gelindiğinde rivayetlerin derlenerek ders halkalarında okutulmasını tedvin, daha sonra hadislerin derlenerek baplar hâlinde tasnif edildiği dönemi tasnif dönemi diye tanımlar. (Fuat Sezgin, *Arap-İslam Bilimleri Tarihi*, İstanbul: 2015, c1, s.61.) Tasnif devri, kitapların ve kitap yazımının yaygınlaştığı bir dönem olarak tefsir, fıkıh ve edebiyat alanlarında eserlerin kaleme alındığı dönemdir. Hicri III. asırdan itibaren İslam dünyasının genişlemesi, gelişmesi, yeni imkânlarla kavuşması, başka kültürlerle teması, sözlü kitap yerine yavaş yavaş yazılı kitapların da nüfuz kazanmasına sebep olmuştur. Fakat sözlü kitaplar ile yazılı kitaplar arasında belirgin bir çizgi çekmek imkânsızdır. Telif eserler ortaya çıktıktan sonra bile semâ ve kıraat yöntemiyle kitapların nakli/neşri devam etmiştir.

Kitapların neşrinde sözlü naklin mi yoksa yazılı nüshaların mı daha güvenli olduğu sorusu, uzun süre sıcaklığını koruyan bir tartışma konusu olmuştur. Hicri III. asırdan sonra özellikle hadis alanında bir yandan yazılı eserler bir yandan semâ/kıraat yöntemiyle telif edilen eserler yaygınlığını korudu. Semâ ve

kıraat yolunu yani sözlü kitap metodunu benimseyenlerin gerekçelerine bakıldığında Arap yazısında sesli-lerin eksikliği ve fonetik açıdan işitilme gerekliliğini temel argüman olarak sundukları görülür. Örneğin dil, edebiyat ve Kur'an ilimleri alanında eserleriyle maruf İslam bilgini İbn Kuteybe, semâ metodunu dinî ilimlerde ve şiir sanatında göz ardı edilemez bir yöntem sayar.

Tabii bütün bunlarla birlikte yazı imkânlarının yaygınlık kazanması ve İslam dünyasında muhteşem kütüphanelerin kurulması, sözlü kitap geleneğinin gittikçe zayıflamasına ve medreselerde okutulan kimi kitaplarla mahdut kalmasına zemin hazırlamıştır. Bugün kitapseverlerin dünyasına yavaş yavaş nüfuz eden sesli kitapları bu tarihsel perspektiften değerlendirmemek için herhangi bir sebep yok.

Evet, şimdi kitapseverler için yenilikçi bir soru sormanın zamanı geldi: İslam dünyasında geleneksel bir yöntem olarak yüzyıllar boyunca geçerliliğini koruyan sözlü kitap geleneğini bugünkü sesli kitap uygulamalarının büyükbabası görmek mümkün müdür? Her ne kadar ilki imkânsızlıktan, ikincisi zaman darlığından ortaya çıkmışsa bile iki yöntem arasında okurlar için derin bir farklılık olmasa gerek. İki yöntem de neticede bilginin ve eserin sesle aktarılması, sesle yaşatılması ve işitilerek okunması gibi temel ortak bir usule dayanıyor. O hâlde kitapseverlerin kendi kendine şunu sormaları gerekiyor: Sesli kitaplardan bu kadar korkmalı mıyız?

FIRTINADA EVE DÖNÜŞ

mukadder gemici

İş yerinin yazıları hazır, dışarıda fırtına başladı ve ben hikâyeme ait iki paragrafı bağlayamadan akşam oldu. Fırtına, camlara, ağaç tepelerine vura vura kendini belli ederken, hazır olan metinler dosyanın içinde asker nizamında dizilmiş, mütercimlere gitmeyi bekliyorlar. Artık ben de her şeyi kapatıp rüzgârın ve yağmurun içinden geçip evime doğru yola çıkabilirim.

Açız diyor çocuklar telefonda, ne yiyeceğiz, çorba ve pırasa hazır ama onlar için hiç cazip değil. Cevap bekliyorlar benden. Hikâyeye ait iki paragraf da mahzun ve mağrur bekliyor. Mahzunlar, apayrı ve yalnızlar çünkü, kendilerini akraba kılacak cümleler arıyorlar. Şimdi ben fırtınada, eve dönüş yolunda onları bağlamak için kuyumun başına gideceğim ve birbirine benzeyen ve benzemeyen cümleler çekeceğim. Fırtına önemsiz bu arayış anında, kuyu derin, ay ışığı vurmuş gibi yüzeyi; gümüşten ışıklar, cümleler oynuyor, istediğim kadar çekebilirim.

Dışarıda eşine az rastlanılacak bir hâl var; yağmur uzuyor, rüzgâr uzuyor, çatılar uzuyor. Fırtınanın içinde yürüyorum. Ancak filmlerde duyulacak seslerle esiyor rüzgâr, yüksek fısıltılar ve ısıklarla. Bunca vakittir sararan ama dalından

düşmemek için direnen yapraklar yenilmiş. Hepsini, oradan oraya savuruyor rüzgâr, en kuytulara gönderiyor en tepeden kopardıklarını, canının istediği gibi. Ağaçların sarı yaprak elbiselerini yırtıp yırtıp, acıta acıta koparıyor dallardan. Güneş nerede? Biraz güneş açsın kara bulutları desturuyla dağıtsın, altından kaftanıyla göğsü otursun istiyor gönül. Ama hayır, o da aldığı emirle bekliyor, çok çok uzaklarda. Herkes vazifesini yapacak, ilahi emre itaat edecek. Ufka kadar saran griliğin içinden, bugünün altından bir uç göstermesine izin var sadece, o kadar.

Sokak kedileri, köpekler kaybolmuş, güvercinler, serçeler saklanmış, sade martılar cesaretle uçuyor, dans ediyor hatta. İnadına, fırtınaya rağmen denizin üstündeler. Kanatlarını açmış fırtınaya karşı nasıl duruyorlar, hayret? Boğaz, güzelliğini kaybetmiş kadınların hırçınlığında. Kararmış, ne rengi var ne cümbüşü; gelmeyin, yaklaşmayın, bakmayın bana diyor, zaten kimse de yok kıyılarında, iskeleler bomboş...

Fırtına artıyor, sesini duyuyorum rüzgârın, şemsiyem de yok, kalın bir şala sarınıyorum. Sadece iki gözümü açıkta bırakarak yürüyebiliyorum. Gördüğümse; döven, hızla yağın yağmur, bir düzen içinde

atmaya çalıştığım ama yerdeki gölcükler nedeniyle başaramadığım adımlarım ve iki paragraf. Bir adım bir paragraf, bir adım yağmur bir adım bir paragraf, bir yağmur... Yürü bakalım, çek bakalım kuyunun başında durup... Kollarındaki kemiklerini hisset, acıyacak evet, dola ipi ellerine. Ayaklarını sabit tutmaya çalış, çek ve dayan. Daha diplerde aradığın, tekrar at ve çek...

Islanıyorum, asılıyorum ve ıslanıyorum... Bir çıkırıyorum yok; atıyorum, çekiyorum, asılıyorum, giderek ağırlaşıyor mu cümleler yoksa ben mi çabucak yoruldum? İki paragraf birer ağırlık olarak bileklerimde, omuzlarımda ve başımın üstünde duruyorlar yürüyen merdivenlerde, kalabalığın içinde. Sert havalardan kaçıp mağaralara sığınanlar gibi derinlere iniyor insanlar, kalabalık artıyor. Vagonlar uzuyor, cümleler uzuyor, fırtına uzuyor, binilmiyor kalabalıktan Marmaray'a. Mahzun yüzlerini çoktan bıraktılar, mağrurlar iyice paragraflar da. Uzun kısa hiçbir cümleyi, kulağa hoş gelen kelimeleri, imla işaretlerini, hiçbirini beğenmiyorlar. Yukarıda olan aşağıdakinin, aşağıda olan yukarıdakinin beğenisine dudak büküyor, yazıp yazıp siliyorum zihnimde; bu değil, bu değil, bu olmaz, bu hiç olmaz...

Fırtınadan, uğultudan kaçanlar olarak bekliyoruz. Gelen ilk tren dopdolu, binilmiyor. Ben bekliyorum, paragraflar bekliyor... Şu olur mu acaba? Olabilir. Belki. Kim bilir? İki paragrafa birden uyan ikisini demirle pençeleyecek cümle, ta en başta üç sayfa geride değişikliğe denk düşüyor, göze almalı mı? Haydi dene diyor uçan bir kalem, haydi dene. Paragraflar Eski Çağ filozoflarının eminliğinde, asla kendilerinden taviz vermeye niyetleri yok, umurlarında değil, öyle acımasızlar ki isterse hiç bitmesin, yarım kalsın bu hikâye...

Nihayet bir ara sefer geliyor, تنها ve oturulabilir. Kalabalık seyreilirken cümleler kalabalıklaşıyor. Derin tünellerden geçip yeryüzüne çıkıyor tren. Işık? Işık yok. Yeryüzü bir tünel karanlığında, fırtına hükümlerliğini iyice ilan etmiş esir almış bütün şehri ve insanlarını. Zorlu tabiat, çağlar öncesinin iç korkularını uyandırmış; montların yakası kalkık, düğmeler ilikli, şallar, atkılar sıkı sıkı dolanmış...

Yol uzuyor, fırtına uzuyor, vagonlar uzuyor, cümleler uzuyor. Fırtına insanları saçlarından, bacaklarından, kollarından kuvvetlice çekiyor. Rüzgârın sesi tanıdık müzikler hatırlatıyor, derin ve kasvetli. Evet

ya, nasıl düşünemedim? Bazen müzik yardımcı olur, hangi şarkıyı dinlesem, hangi nağme bağ olacak cümleleri kuyunun üstüne çıkarır, kalemin, ipin ucuna takar? Aramıyorum, listelerin insafına bırakıyorum. Tefeül ediyorum rastgele seçerek.

Uzuyor fırtına, uzuyor yol, varamıyorum evime ve nihayete. Mesajlar ve telefonlar da uzuyor; biri arıyor, diğeri mesaj atıyor, öteki sessiz niyeyse, çok acıktık biz dışardan söyleyelim mi diyorlar, kaç saat oldu ben çıkalı, arada bana da acıyorlar, anne hâlâ yollardasın... Yollarda değilim, inip biniyorum evet ama inip binmiyorum, fırtınada bir kuyunun başını bekliyor ve çekiyorum. İki paragrafı birbirine bağlayacak cümleler arıyorum. İşte rüzgâr, trenden inince beni de uzatıyor çeke çeke istediği yana, sabit durmak kolay değil. Hayalî cümleler bile savruluyor sert rüzgârla, yakalayamıyorum. Ne kolay değil mi diyorum esmek, kolaysa gel şu iki paragrafı bağla. Sertleşerek, yüzüme şiddetle çarparak cevap veriyor, o benim işim değil. Öyle ya cümle kurmak, adına yazar denen şu zayıf, omuzları dar kişinin işi. Siren sesleri sarıyor şehri, uçuyor çatılar, acıtıyor şehri saçlarından tutarak. Sabit durmaya, arza bağlanmaya çalışıyor şehir. Bin yıllık

mermerler emin bir tek kendinden, kaç fırtına gördüler çünkü. Zaman ve rüzgâr ne yapabilir ki onlara Mimar Sinan'ın yazdığı gibi, dünya yıkılana, zaman tükenene dek?

Ellerime bakıyorum buz gibi ellerim. Hayır sımsıcak, sürtünen ip iz bırakmış, derisini soymuş ellerimin, kanatmış. Kollarımda hiç güç yok. Bitimsiz sandığım kuyunun bütün sularını çekmişim, döküp saçmışım, yeryüzüne çıkardığım, kurduğum ne kadar cümle varsa yeniden toprağa karışmış, vah vah... Durmamış yürümüş bütün sular ve cümleler, buharlaşıp göğe yükselmiş. Yeryüzünde gezmedik yer görmedik kıta bırakmamışlar ve nihayet şehrimin göğünde sıkışmışlar. Karanlık gecenin içinde dinmeyen bir fırtınayla işte sadece beni ısıtıyorlar, cümle cümle ve sırlıslamam...

BİLMEK Mİ?

HİLAL KOÇ HANCI

İlim, ezberlenen malumat değildir. İlim, faydalanılandır.

İmam Şafii

Aliya İzzet Begoviç'in "İki insan aynı yoldan geçer fakat biri tecrübe ve tesirlerle dolu olarak diğeri de sanki gözleri kapalıymış gibi döner. Bu durum, geçtikleri şehir ve manzaralara bağlı değil, onlara bağlıdır." cümlesini okuduğumda Hz. Musa'nın bir kıssası aklıma gelmişti. Hz. Musa, Kur'an-ı Kerim'de bahsi en çok geçen peygamberdir, hayatından kıssalar farklı surelerde karşımıza çıkar. Firavun ile yaşadıkları da bu noktada geniş yer tutar. Eski Mısır inancında firavun hem hükümdar hem de tanrının oğlu olarak tanrısal güçleri

olan bir otoriteye sahiptir. Döneminde Hz. Musa'nın hak dini tebliğ etmeye başlayarak insanları tevhid inancına çağırması firavunun otoritesine başkaldırı sayılmıştı.

Firavun, Hz. Musa'nın getirdiği mucizeler karşısında şaşkınlık göstererek gücünü muhafaza etmek için nasıl önlemler alabileceklerini danışmanları ile tartışır. Sonunda Hz. Musa'nın gösterdiği mucizeleri sihir olarak ilan etmenin ve onun sihirlerine karşı Mısır topraklarında sihir konusunda mahir kimseleri mücadeleye çağırmanın iyi fikir olacağına karar verilir. Firavunun emri üzerine ülke genelinden işinin

ehli sihirbazlar halkın tamamının bulunduğu bayram günü kuşluk vaktinde Hz. Musa ile karşı karşıya gelir. Hünerlerine güvenen sihirbazlar, Hz. Musa'ya önce kimin başlamasını istediğini sorarlar ve onun "siz atın" demesiyle ellerindeki asa ve ipleri ortaya atarlar. Objeler izleyenler tarafından yılan gibi algılanır, gördükleri karşısında Hz. Musa da çok etkilenir. Hatta yenilmekten korkar ancak o sırada gelen vahiyle rahatlar ve Allah'ın emri üzerine asasını yere bırakır.

Yere düşen asa hemen bir yılanı dönüşür ve sihirbazların oyunları ile ortaya attıkları objeleri yutar. Bunun karşısında sihirbazlar, yapılanın hileli bir sihir oyunu olamayacağını hemen anlarlar ve hepsi birden yere kapanarak "Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik." derler. Firavun, gözleri önünde cereyan eden bu duruma sinirlenerek "Benim iznim olmadan bir başka tanrıya iman edemezseniz." diye ıkışır. Her ne kadar ülkeden sürmekle ellerini ayaklarını çaprazlama kesmekle tehdit etse de sihirbazlar geri adım atmazlar.¹

Begoviç'in dediği gibi insanın baktığında ne gördüğü kendi durumuyla alakalıdır. Halk nezdinde sihirbazların yaptığı illüzyon ile Hz. Musa'nın göstermiş olduğu mucize arasında görecelik bakımından fark yoktu. Ama sihirbazlar tecrübeleriyle Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesinin sihirden çok öte olduğunu fark etmişlerdi. Onun yaptığı sihrin imkânlarıyla açıklanabilecek bir şey değildi. Yaşanan hadise Musa'nın her şeye gücü yeten bir yaratıcı tarafından desteklendiğini işaret ediyordu ve onlar açısından yapılması gereken iman etmektir. Bu kıssada sihirbazlar *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"* (Zümer, 39/9) ayetinin somut örneği olarak karşımıza çıkıyordu. Evet, ayetin de belirttiği gibi bir konu hakkın-da bilgi sahibi olanla olmayan denk değildi. Bilen insan, bilgisinin gereğine kayıtsız kalamaz ve aksine de ikna edilemezdi. Her türlü tehdide karşı sihirbazların, biz Musa'nın Rabbine iman ettik, diyerek geri adım atmamaları da bunu gösteriyordu.

İnsanoğlunun bilme serüveni ilk insana eşyanın isimlerinin öğretilmesiyle başlar. Öğrenme, anlama, anlamlandırma, bunlar üzerine yeni bilgiler inşa etme insanoğlunun ayırt edici vasfıdır. İnsana verilen bu imkân karşısında ondan beklenen de kabiliyeti doğrultusunda potansiyelini ortaya çıkarmasıdır. Her şeyden önce insanın bilgi sahibi olması varoluşsal bir zorunluluktur. Hayatın en basit

düzeyde idame ettirilmesi dahi belli birikim ve tecrübe gerektirir. Tarih boyunca insanın doğa ile ilişkisi, onu biçimlendirmesi, işini kolaylaştıracak aletler tasarlaması, var olanları değişik formlarla başka şeylere dönüştürmesi, tasarımlarını teknik düzeyde çeşitlendirmesi insanın bilgi ve tecrübesi ile ulaşabileceği noktayı gösterir. İnsanı bilgi sahibi olmaya zorlayan tek sebep maddi ihtiyaçlar değildir elbette. İnsanın doğuştan sahip olduğu entelektüel bir eğilim vardır. Aristoteles "Bütün insanlar, doğal olarak bilmek isterler. Duyularımızdan aldığımız zevk, bunun bir kanıtıdır." der ve öğrenme arzusunun yaradılıştan insanda var kılındığını bize hatırlatır. Ufak çocuğun eline aldığı her nesneyi evire çevire incelemesi, konuşmaya başladıysa "Bu ne?" demesi, şahit olduğu olayda "Neden böyle yaptın?" diye ısrarla sorması insanın öğrenme ve kendine mal etme çabasının küçük yaşlardan itibaren ortaya çıktığının basit bir örneğidir.

Peki, insan neyi öğrenmek ister? Bilgi nedir, bilgi sahibi olmanın olanağı, bilginin doğruluğu, kaynağı ve sınırları problemi yüzyıllarca filozofların gündemini meşgul etmiştir.

Bilgi felsefesi bu konular üzerine varlığını inşa eder. Beri taraftan İslam düşünürleri de ilmin, marifetin, hikmetin ne olduğunu; ilmin nasıl elde edileceğini ve ilimlerin tasnifini tartışarak arkalarında geniş bir külli-

yat bırakmışlardır. Bu zengin mirasın özünde ilmin bizzat kendisinin değerli olduğu gerçeği yatmaktadır. Çünkü ilim, insanı varlık sahnesinde önemli bir aktör hâline getirecek en önemli unsurdur.

Sokrates'in "Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir." sözü doğru bilgiye ulaşmanın imkânına ve sahip olunacak bilginin sınırlılığına dikkatimizi çekerken aslında çok önemli bir soruya da kapı aralar: 21. yüzyılda öğrenmek istediği herhangi bir konu başlığını arama motoruna yazdığında onlarca makale ve video ile karşılaşan modern insan, hangi bilginin peşine düşecek ve öğrendiği bilgi onun için ne ifade edecektir?

İslam, insandan varoluşunu anlamlandıracak bilginin peşine düşmesini ister. Bu sebeple insana sınırlarını, imkânlarını, yaratılmışlar arasındaki konumunu fark ettiren; kendisine, milletine, ümmete ve insanlığa karşı sorumluluklarını yerine getirebileceği her bilgi öğrenilmeye değerdir. İlgi gösterilen alanın coğrafya, kimya, tıp, jeoloji ya da edebiyat olması fark etmez. Ezberlenmiş ayet, okunan kitap, karşılaşılacak olay, ziyaret edilen sergi, çıkılan yolculuk çok şey öğretebilir insana; ilgisini, merakını, hayranlığını ve hayretini artırarak.

¹ A'râf, 7/109-126; Yûnus, 10/ 76-82; Tâhâ, 20/ 56-73; Şuarâ, 26/ 34-51.

REFİK HALİT KARAY İLE “TANTUNA GİTMEK”

O, mevsimin en güzel manzaralarını gün doğumlarında, gün batımlarında, kırlarda, denizlerde değil, meyve ağaçlarında, manavlarda, dükkânlarda bulur. Bir kayaya dayanarak ufukları seyretmenin ya da bir çınar altından tarlalara ve çayırlara yaşamaktan memnun bakmanın hazzını sebze meyve tezgâhları karşısında da duyar. Meyveleri bir insanı ele alır gibi ince ince değerlendirir hatta onları asil, pespaye, manalı, manasız

diye gruplara bile ayırır. Mesela ona göre elma ne kadar iyisi, terbiyeli, nadidesi olursa olsun pespayedir ya da duta nasıl kibarlık ve asalet atfedilebilir? Oysa şeftali, kayısı, incir öyle midir? Onlar sanatta aile seviyelerini insana aratmaz, araştırtmaz. En narini çilektir, meyvelerin menekşesidir. Menekşe kadar rayihalı, menekşe kadar aceleci ve nazik... Çileği o kadar sever ki bir yazısında şöyle bir cümle geçer: “Çok zengin bir adam olsaydım yazı masamın üzerinde daima bir demet menekşe ve yemek masamın üzerinde de bir tabak çilek bulundururdum.” Kiraz da çilek kadar asildir onun için. “İyi ki kirazın çilek ve şeftali gibi ayrıca bir de rayihası yok, zira o lezzeti, o manzarası gibi bir de rayihası olsaydı insanlar kiraz yemekten harap, perişan olurdu.” der.

Rahat yaşamayı, dünyadaki her türlü nimetten zevk almayı hayat ilkesi hâline getirmiş bu adam aslında bir sürgündür. Ömrünün en güzel yıllarını memleketinden uzakta geçiren Refik Halit Karay’dan bahsediyoruz. Sürgünlere rağmen Hakkı Süha Gezgîn’in ifadesiyle onda “çöplüğü cennet yapan büyülü bir sanat menşuru” vardır. Meyve örneğindeki gibi hayatın küçük ayrıntılarını bile mücevherler gibi parlatmayı bilen Refik Halit, çiçekler içinde ölümdense dikenler içinde yaşamayı, ille de yaşamayı sever. Çocuk içliliğini, hüznünü yüzünde sakal gibi uzatmayı istemez, “neşe yıldızı”na takılır gider. Yaşadığı iki sürgünün ikisini de talihsizlikle değil talihle açıklar. Çünkü o –dergilere gönderdiği yazıları saymazsak– ilk sürgününden *Memleket Hikâyeleri*’yle ikincisinden de en sevdiği iki romanından biri olan *Sürgün* ile döner. Bu dönüşlerde Ziya Gökalp’in himayesine, Atatürk’ün iltifatına mazhar olmak da cabasıdır.

Refik Halit hatıralarını anlattığı *Bir Ömür Boyunca*’da yavaş yavaş unutilan “tantuna gitmek” ifadesini gün yüzüne çıkarır. Hemen hemen herkesin sürgün tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı o dönemde gizli konuşmalarda geçen bir ifadedir bu. “Sürülmek, sürgüne yollanmak” manasında kullanılır. Refik Halit Karay

tabirin aslını bilmez ama cumburlop, pata küte, çat pat gibi seslerden elde edilmiş bir kelime değerlendirmesi yapar. Meşrutiyet'in ilanıyla başlayan aziller, değişiklikler, iç ayaklanmalar ve harpler neticesinde o da pek çok insan gibi "tantuna gitmek" akıbetinden kurtulamaz.

Refik Halit Karay, aslında ilk sürgününü sürgün kelimesine yaraşmayacak kadar mesut geçirir. Beş yıl boyunca Sinop, Çorum, Ankara ve Bilecik illerini gezer. Bunlardan en sevmediği kışı, yangını, kumlu ve kirreçli suyuyla Ankara'dır. En sevdiği ise elbette tarihimizin sevimli beşiği, bereketli bahçeleriyle Bilecik'tir. *Memleket Hikâyeleri*'ndeki bütün kasabayı rehavetiyle önüne katan meyvelerin şahı, en manalı, olgun kokulu, geçkin şeftalilerin Bilecik'i...

Onun asıl sürgünü ikincisidir. Lübnan ve Suriye'de memleketinden uzak on yedi yıl geçirir. "Ben doğuştan dil ve din tiryakisiyim." diyen, yabancılarla asla samimi ilişkiler kuramayan Karay, yaşadığı bu zorunlu gurbetin hissettirdiklerini *Sürgün* romanıyla anlatır. Romanda memleketini seven, siyaset yapmayı bilmediği hâlde bir karışıklığa uğrayarak "tantuna giden" Hilmi Efendi'nin dokunaklı hikâyesi anlatılır. Hilmi Efendi, geride eşini ve çok sevdiği kızını bırakarak küçük, köhne bir vapurla ilkin Beyrut'a yol alır. Portakal çiçeği kokusunun sindiği Lübnan kıyılarına uzaktan bakınca onu verdiği yeni kurumuş yağlı boya taklidi yapan, kahve ve berber duvarlarını süsleyen alımlı tabloları benzetir.

O anda bütün lüksüyle Lübnan'a bakmayı değil içi sızlayarak yurdunda herhangi bir berberin duvarında asılı yağlı boya levhaya bakmayı tercih eder. Beyrut ve Halep arasında havasız ve pis yerlerde konaklarken Kocamustafapaşa'daki küçük, tertemiz ve serin evinin hasretindedir. Yeni yıkanmış döşeme tahtalarının kokusunu duyar, merdiven basamağında muntazam çevrilmiş terlikleri, sofada bembeyaz patiska örtüleriyle sakız gibi, kırıksız duran minderleri hatırlar. Parasızlığıyla yabancılığın verdiği ürkek hâl ile burada yaşamayı değil ölmeyi bile istemez. Beyrut'un kerpiç kümbet, yanık taş ve kül hâlini almış topraktan ibaret çıplak, çok aydınlık ve ruhaniyetsiz kabristanı karşısında Üsküdar'ın, Edirnekapi'nin loş ve fısıltılı servilerini arar. Bu ruhaniyetsiz kabristanlar sadece gurbet elinde gömüldüğünü değil ayrı bir dinde yaşamışlara karıştığını da zannettirir. "Ah tekrar evimin kilidine anahtarımı soktugum günü görebilsem!" diyen Hilmi Efendi ise ne o servilere ne de serin evine kavuşabilir.

Bütün bu benzetmeler âdeta Karay'ın dil ve dine düşkünlüğünü ince ince işler nitelikte. Refik Halit Karay, bunu muhakkak yalnızca *Sürgün*'de değil diğer romanlarında da yapar. Ama bu doğrulamaların, ince ince işlemelerin en güzel örneğine son romanlarından birinde, *Nilgün*'de rastlanır.

Nilgün'ün erkek kahramanı hayatını Seylan, Bombay, Kolomba, Cava, Mapa ve Uzak Şark'ta sürgün gibi ge-

çirir. Sık sık çocukluğuna, gençliğine dair özlem dolu hatıralarını anan bu adam kimi zaman okyanus ortasında zerre kadar serinlik getirmeyen fırtınaların içinde İstanbul'un nisan yağmurlarını özler. O yağmurlar ki bir tarafa su bir tarafa nur serper, çocuk gözyaşları gibi hüzensüz ve devamsız yağar, yeşile konar yemyeşil olur, leylaklar üzerine düşer leylak kokar. Kimi zaman da Bombay'ın kuytuluguyla insanı boğup kaplayacak, böcek ve kertenkele yuvasına döndürecek, acı yeşil sarmaşıkları karşısında halasının asmalı çardğını özler. Sarmaşıklar gibi insanın üzerine çökmeyen, daima güneşli, nazlı, ferah gölgesiyle asmalar... Bezdirici su çölüne benzeyen şahlanmış yeşillik dalgaları içinde benliğinin çürüdüğünü hisseder, çıplak bir tümseğe tutunmuş, küçücük göğsüyle tek başına kalmış Anadolu bozkırlarının öksüz söğüdünü düşler... O meyvelerin bile millisini yeğler; incir varken hurmaya, kavun dururken ananasa, çilek mevcutken muza bakmaz.

Ömrü boyunca doğduğu yerden başka dünyanın tek köşesini bile benimsememiş Refik Halit Karay, *Nilgün*'de "Aman insan sürmeyiniz. Hatta bir kedi yavrusunu evinden çıkarıp sokağa atmayınız. Atılan yavrunun gözlerindeki hüzne dikkat etmiş miydiniz?" der.

Otobüs Balat durağına yanaşınca herkes ön kapıya yönelirken o boş bulduğu orta kapıya atlayıverdi. Sarı basın kartı sahibi gazeteci ya da emniyette görevli biri olmalıydı muhtemelen. Orta yaşın üzerinde, takım elbiseli ve kravatlı bu adamın orta kapı ayrıcalığını kullanarak otobüse dâhil olmasına oradaki hiç kimsenin bir itirazı olmadığı gibi ortada uyanıklığı çağrıştıracak bir durum da görünmüyordu. Sağ eliyle alnına yapışan seyrek saçlarını düzeltmeye çalışırken parmaklarının ucundaki sigara adama yakın tarafta oturanların dikkatini çekmişti. Neyse ki adamın iki parmağı arasında sımsıkı kavradığı şey otobüse binerken yakılıp söndürülmüş bir sigaraydı. Hiç kimsenin yanmayan bir sigaraya da itirazı olmazdı herhâlde.

Yanımda oturan ve sonradan adının Muzaffer olduğunu öğrendiğim adam kulağıma doğru eğilerek fısıltıyla, “Adama bakar mısın?” dedi. Daha cümlesini bitirmeden bakışlarımı daha bir dikkatle adamdan yana çevirdim. “Öyle değil,” dedi adı Muzaffer olan adam, “vatandaş-taki öz güven ve kural tanımazlığa dikkatinizi çekmek istiyorum.” Adam konuştuklarımızı işitmiş gibi kapı ağzından bize doğru yönelerek dört bir yanı süzen bir

bakışla, “Beni bilenler bilir.” diyerek kendisinin, Fenerbahçe’nin efsane futbolcusu Cemil (Turan) olduğuna otobüsteki yolcuları inandırmaya çalışıyordu. O kadar tabii bir üslupla söylüyordu ki palavra da olsa içinizden garip bir şekilde adamın söylediklerine inanmak geçiyordu. Bu his içerisinde gayriihtiyari kendimi tutamayıp “Cemil Abi!” dedim, “Sen kapıdan daha içeri adım atar atmaz ben seni tanıdım!”

Benim bu sözüm üzerine adamın keyfi daha bir yerine gelmişti. Üstelik bu moralle otobüsün tümünü birden muhabbet halkasına dâhil etmeyi başarmıştı. Hatta bu garip adamın başlattığı muhabbet otobüstekileri o derece sarsmıştı ki hemen arkamda, incekleri durağa gelip inmeye hazırlanan iki kadın yolcudan genç olanı diğerine yalvarır bir tonla “Neslihan abla n’olur biraz daha gidelim. Hiç olmazsa iki durak daha.” diye ısrar ediyordu.

Arka koltuklardan birinde, görünmemek için yanağını cama yaslamış bir kadın, bu garip adamın hareketleri çok ilgisini çekmiş olmalı ki, otobüsteki sıra dışı muhabbeti gizlice telefonunun kamerasıyla çekiyordu. Öndeki iki yolcuyla kendini kamufle etmeye çalışsa da adam bunu görüp duruma müda-

hale etmekte gecikmedi: “Ablacım lütfen telefonunuzun kamerasını kapatın. Hem isterseniz de çekmek istediğiniz şeyi burada çekemezsiniz. Burada size uygun görüntü yok inanın!”

Kadın mahcup ve tedirgin, hiçbir şey yokmuş gibi camdan dışarıyı seyretmeye koyuldu. Her durakta otobüse yeni yolcular dâhil oluyor ve garip adam bir ev sahibi titizliği, bir teşrifatçı inceliğiyle yolcuları içeriye buyur ediyordu. Ön kapıdan yeni binen yolcular adamın davranışlarına bir anlam veremeseler de içerideki muhabbete dönük sıcak havaya adapte olmakta hiç zorluk çekmiyorlardı. Sağ yanımda oturan Muzaffer, adamla muhatap olmamaya itina gösterdikçe adam inadına ona laf atıyor muhabbetin içine çekmek için her yola başvuruyordu. Adam bulunduğu yerden bir adım sola, koridora doğru kayarak kollarını açıp yarım daire çizdi. Bir yandan da Muzaffer’i göz hapsine alarak, “Muzaffer abi!” diye seslendi. Muzaffer kulağında patlayan bu seslenişe kayıtsız kalamayıp cevap verdi: “Efendim, Cemil Turan abi! Bir sıkıntınız mı var yardımcı olalım?” Gevrek gevrek güldü adam: “İlahi Muzaffer abi!” dedi, bir kez daha yarım daire çizecek kadar döndükten sonra:

“Bu otobüs benim, bu otobüsün camından gördüğünüz her şey benim! Rahat olun kardeşlerim! Sizden hiçbir şey istemiyorum. Hem bende bir şeyler isteyen bir adam edası var mı hiç Allah aşkına?”

Yolcuların bir kısmı pürdikkat adamı çözmeye çalışıp kimi yolcular da belediyenin otobüslerde yeni bir uygulama başlattığını sanıp inerlerken “Ne güzel bir hizmet valla! İyi düşünülmüş.” diye söylenip takdirlerini beyan etmeden geçmiyorlardı.

Sağ cenahımda kolunda okumuş insanlara özgü çanta taşıyan Muzaffer’e kaydı bir an gözlerim. Kendini bu halk müsameresinden çekmiş, çantasından çıkardığı kalın bir kitabı okuyordu. Aslında kendini pek de hoşnut olmadığı bu atmosferden çekmek için son çare olarak kitap okumayı seçmiş gibiydi. Yüzü soru sorulmaya müsait bir kıvamda olmasa da her şeyi göze alarak “Hemşerim,” dedim, “sen ne diyorsun şu tiyatroya?”

Sol elindeki ayracı okuduğu sayfaya itinayla yerleştirip tahiyatta bir an önce selam vermeyi bekleyen mümin edasıyla konuştu: “Bu adamlar senin benim görülmeyen tarafımız, sıkıştırılmış alt benimizdir. Neden yolculardan bu kadar alaka görüyor biliyor musunuz? Onların söylemek isteyip de söyleyemediklerini, duyurmak isteyip duyuramadıklarını

ve olmak isteyip de olamadıklarını temsil ettiği için. Bu adam bizim güler yüzümüz, aksayan tarafımız, en önemlisi insan kalabilmiş veçhemizdir. Gülmenin, sabırlı olmanın, müsamaha göstermenin, en önemlisi mahşerî şuurun ve kolektif ruhun hâlâ yürürlükte olduğunun müjdecisidir. Siz buna lakost gömlek giymiş briyantınlı bir ulak da, diyebilirsiniz.”

Muzaffer’in söylediklerine karşı susmanın dışında ne diyebilirdim ki, “Yok daha neler!” dedim içimden ve ben de bu, yüzü bir acıyı bağırır gibi gergin duran Muzaffer denen adamlara bir ayraç koyup yüzümü yeniden, durmaksızın konuşan adama döndüm. Adamlar yolcular arasındaki samimiyet iyice ilerlemişti. Orta koridorda tutunma kayışlarında dizilip kendini Fenerbahçeli Cemil sanan adamlar fotoğraf çekilenler bile vardı. Bir kişi hariç. Gür kestane rengi saçlarını arkaya doğru taramış olan gözlüklü ve geniş kırmızı yüzlü adam. Deminden beri oturduğu yerden kaş kaldırıp yüzünü buruşturup duruyordu. Eline geçirdiği saniyelik bir sessizliği fırsat bilip oturduğu yerden adama doğru bütün hiddetiy-le bağırıldı: “Sen, hey sen ahbap! Sen kendini ne sanıyorsun?”

“Ben kendimi bir şey saymıyorum.” dedi garip adam. Sağ elini birkaç kez göğsüne vurarak: “Ben zaten oyum. Fenerbahçeli Cemil!”

Otobüstekiler bu garip adamı alkışlarıyla desteklediler. “Sen kendini ne sanıyorsun?” diye çıkışan adam ve bir de baştan beri bu müsamereye hiç iştirak etmeyen Muzaffer bu alkışın dışında kaldılar. Muzaffer yazarını bir türlü okuyamadığım “Kazablanka Yanıyor” isimli bir romanın ne zamandır hep aynı sayfasında çakılıp kalmış. Bir sayfa öteye geçemiyor. Gür kestane saçlarını arkaya taramış adam cebinden çıkardığı at yarışı kuponu ile etrafında olup bitene ne kadar ilgisiz olduğunu göstermeye çalışıyor.

Muzaffer’e yandan bir daha kaçamak bakış fırlatıyorum. Hâlâ “Kazablanka Yanıyor” romanının 36. sayfasında. Bu adam okumuyorsa ne yapıyor?, diye soruyorum kendime. Bir adım daha ileri gidip “Ya abi çık artık şu saklandığın yerden!” diye çıkışıyorum Muzaffer’e. İlk kez tutunduğu kitaptan ve yaslandığı manzaradan bağımsız biçimde konuşuyor Muzaffer. Mikrofonik, tok bir sesi var. O konuşurken sanki bir yerlerden ultimatoom gelmiş gibi herkes birden susuyor. Kendini Fenerbahçeli Cemil zanneden adam bile sırtını direğe yaslamış biçimde susku ile kulağını Muzaffer’e ayarlamış.

“Bir yere saklandığım yok ahbap!” diyor Muzaffer gözlerini üzerime dikerek. “Sadece تنها konuşuyorum. Siz تنها konuşmanın ne

demek olduğunu bilir misiniz? İnsanın içine doğru konuşmasıdır o. Nasıl hep birlikte konuşmak anlamın ahengini dağıtıp insanlar arası iletişimi bozarsa hep birlikte susmak da öyledir. Sükûtunuzu derin bir boşlukta yitirirsiniz. Ben bu otobüste dünyanın hasbi tarafını gördüm. İnsanlığın en harbi hâllerini, daha da önemlisi kendimi gördüm. Deminden beri herkesin garip bulduğu bu arkadaş hepimizin sükûtuna tercüman olan bir ahır zaman dervîşi mi acaba diye düşünüyorum.”

Soralım o zaman dedim Muzaffer’e; kendini Fenerbahçeli Cemil olmanın dışında nasıl tanıtıyor bu adam. Nereden gelip nereye gidiyor hele bir anlatsın. Hiç olmazsa dilini çözmüş oluruz. Daha cümle mi tamamlamamıştım ki Muzaffer oturduğu yerden kendinden beklenmedik biçimde seslendi: “Cemil ağabey! Nerden gelip nereye gidiyorsun böyle? Kimsin, kimlerdensin, biraz da bize bunlardan bahsetsen...”

Kendini Fenerbahçeli Cemil sanan adam ilk kez bu soru karşısında hiçbir cevap vermeden duraksadı. Sonra boş koltuklardan birine oturdu. Sanki o neşeli coşkun adam gitmiş de yerine mahzun ve sessiz bir adam gelmişti. Bir müddet öne arkaya, sağa sola baktıktan sonra konuşmaya başladı:

“Gerçi daha ilk başta söylemiştim sizlere ben Fenerbahçeli Cemil'im diye. Orta yaşın üstündekilerin çoğu inanmasa da beni görünce bir akrabalarını görmüş gibi sevindiler. Motorlu bir taşıt olmasam da insanları geçmişlerine götürebileceğimi anlatmaya çalıştım bu yaklaşımla. Fenerbahçeli Cemil Turan neredeyse 75 yaşını aşmış durumda. Bense daha 46 yaşına yeni girdim. Herkesi olmasa da buradaki yolcuların bir kısmını zaman tüneline geçirmek istedim. Hiçbir yerden gelip hiçbir yere gitmeyen bir yolcu sayın beni. Yol Oğlu Hâdi olarak bilinirim. Bu adı bana annem babam değil yol ve yoldakiler koymuş. Şu dışardakiler hep benim derken benim olması ile olmaması arasında hiçbir farkın olmadığını anlatmak istedim. Dünya, durmadan bizi içine çeken bir sigara tiryakisi adamı andırıyor. Her şeyin bizim olması ile hiçbir şeyin bizim olmaması arasında hiçbir fark yok aslında. İstedim ki gitmek istediğiniz yer neresi olursa olsun bindiğiniz otobüs sizi hakikate götürsün. İstedim ki sizden bana benden size bir gariplik bulaşsın. Fahr-i kâinat Efendimiz buyurmuştur ki: *‘İslam garip olarak başlamıştır ve garip olarak avdet edecektir. Ne mutlu o gariplere!’*”

Otobüsün son durağa ulaştığından habersiz Muzaffer’le ben karşımıza Fenerbahçeli Cemil Turan olarak çıkan Yol Oğlu Hâdi’yi dinliyorduk.

Şoför otobüsten aşağıya inmeden önce üçümüzün yüzüne de garip garip bakıyordu. Galiba yol boyu otobüsü tıka basa dolduran gariplik ona da sirayet etmişti.

Kaptan bizi oracıkta, otobüsün içinde çekilmemiş bir el freni gibi bırakıp öylece çekip gitti.

İrakli Abaşıdze*Gürcüceden Çeviren: **Revan Gasimovi****ALAZAN'IN KIYILARINDA**

Bilirim tabiatın konuştuğu dili,
Güzellik ve bilgelik dolu sesini tanırım,
Düşen yaprağın mırıltısından anlarım,
Alazan dağlarının türküsünü, benden sorun!

Borbal dorukları neler anlatır,
Sakhor tepeleri, Khador geçitleri,
Vadiyi seyreden dağ ne düşünür?
Altın tenli güzel ne fısıldar, benden sorun!

Buzlu kayaların çitirdisini,
Yüreğini ovaya açan kaynakları,
Nisan ayının çılgın sellerini,
Uyku dolu gözün dingin yüzünü, benden sorun!

Bilirim tabiat kitabını okumayı,
Kulak vermeyi sesine, ölümsüz güzelliklerle dolu;
Buğdayın ve otların incecik sözlerini
Ve güneşin canlandırdığı üzüm denilen elması, benden sorun!

Rüzgâr neler fısıldar anlarım,
Tanırım kuşu uçuşundan,
Şu dünyadan çekip gittiğim an
Biliyorum, bu cıvıl cıvıl konuşmalardan
İnsanoğlunun diline dökülmeyen bir şey kalacak!

B a ş k a
s e s l e r

*Gürcistan'ın önde gelen şair ve yazarlarından. Politikayla da ilgilenen Abaşıdze uzun yıllar Gürcü Yazarlar Birliği'ne başkanlık etmiştir.

“Acıyı, acı çekmek olarak kodlayamayız; acının, kederin yani aslında dünyanın farkında olmak olarak kodlamalıyız.”

GÜRAY SÜNGÜ

Twitter Instagram guraysungu

Karanlığı görmeyen ışığı tanır mı? Ölüm hakkında düşünmeyene hayat ne söyleyebilir? Hiç ağlamamış olan gülmenin tadına varabilir mi? Umutsuzluğu ve kederi iliklerinde hissetmemiş biri umuda ve mutluluğa dair ne söyleyebilir içi boş yanılsamalardan başka? Hayatın düz bir çizgide yürümekten ibaret olmadığını, insanın ucu bucağı olmayan ve dibi görünmeyen bir derinliğinin olduğunu ve acının, hayatın içinde tükenip gitmeyi alaşağı eden ve yenilenmeyi başlatan bir tarafının olduğunu acıdan köşe bucak kaçan bir insan bilebilir mi? Acı nedir sahi? Ne yapar? Halil Cibran *Ermiş* kitabında der ki: “Acınız, anlayışınızı saklayan kabuğun kırılışıdır. Nasıl bir meyvenin çekirdeği, kalbi güneşi görebilsin diye kabuğunu kırmak zorundaysa, siz de acıyı bilmelisiniz.”

SÖYLEŞİ
SÜMEYYE ÖZGEN

Kalp kabuklu bir Şeydir bana kalırsa. Bu yüzden kırılır. Kalbin kırılması, kötü bir Şey midir peki? Kim bilir. İçin-deki o sonsuz anlayıŐ gücü ancak kırıldığında ıkabili-yorsa dışarı, belki de kalbin kabuğu kırılmaya muhtaçtır. Acı ise kalbin kabuğunun kırılmasının sayısız vesilele-rinden biridir. Ya da Şimdi bütün bu romantik cümleleri ve tespitleri bir kenara bı-rakalım. Eğer yazar bunları okusaydı muhtemelen soru-larda olduğu gibi bu genel-leŐmiŐ ifadelere ve tespitlere de haklı olarak itiraz ederdi. Eğer sorulara itirazsız bir Őe-kilde “sıradan” cevaplar ver-seydi o zaman biz de Güray Süngü ile söyleşi yaptığımıza asla ikna olamazdık.

Evet sayın okur, bütün bun-lardan ziyade Güray Sn-g’nn de bir öyküsünde dediği gibi bence de insa-nın dünyayı fak edişi acıyla başlar.

Kitaplarınızı okuduğum-da sizinle ilgili bir damar belirdi zihnimde. İlk y-klerinizin içinde bile o damarın varlığı seziliyor, hep aynı yataktan akmaya ama geniŐleyerek akmaya devam etmiş gibi. Roman-

larınız ya da öyküleriniz o büyük hikyenin yazıldığa tamamlanan parçaları ya da o hikyenin başka yüzleri gibi. Amacım ba-Őarılı, daha başarılı olmak değil, kafamdaki hikyeyi anlatmak, diyorsunuz bir syleŐinizde. Peki, bugün o hikyenin neresinde-siniz diye sorsam?

İçindeyim. İçinde olduğum için de bilmiyorum, baŐı mı sonu mu ortası mı yoksa. Ama kafamdaki hikyeyi an-latmak bahsinden gidersem, onun derdindeyim zaten, anlatıyorum da elimden geldiğince. Bu tabii dünyayı, hayatı, insanları görme bii-mi bir tür. Kafamdaki hikâye dediğim bir olay olsaydı, çoktan anlatılıp bitmiŐti. Ama bu bir görme, duyma biçimi. Bende varsa başkalarında da var. Bende böyleyse başka-larında da böyle olabilir. O hâlde, onlara ve onlar gibi olma ihtimali olanlara bir Şeyler söylememiz gerek. Bize söylenenler gibi.

Bir yerde Şöyle bir cümle okumuştum: “Dünyanın ilk intihar mektubu, dört bin yıl önce Eski Mısır’da yazıldı ve baŐlıėı Őöyleydi: Yaşamdan bezmiŐ bir ki-

Őinin ruhuyla tartışması.” Sizin yk karakterleriniz-den biri de Şöyle diyordu: “Hiçbir Şey olmadı, hiçbir Şey olmadı. Serdar tara-fından yazılmamıŐ intihar mektubundan.” Peki, bin-lerce yıl önce yaŐamıŐ o insanla bugün Güray Sn-g’nn karakterini aynı sona, intihara sürükleyen ortak Şeyler modern dn-yanın açmazları olmadığı-na göre o ortak paydaya dair neler söylersiniz?

İntihar içeren sorulara cevap vermiyorum pek. zgnm bir Şey diyemem. Hayat güzel, kuŐlar uçuyor. Rabbim herkese esenlik versin.

“N’apıyorsun?/Deliriyorum.” Karakterlerinizle gerçek hayatta konuşma imkânımız olsaydı, birkaç öykünüzde de olduğu gibi muhtemelen onlarla aramızda bu diyalog geçerdi. Karakterlerinizin, elleri arkadan bağlı “deli gömleğini” giymeyi bile isteyebilir, her şeyin farkında olarak tercih etmelerinin hatta ona sığınmalarının arka planına dair neler söylersiniz? Deli gömleği onlar için ne anlama gelir?

Bu romantik bir soru. Bir nevi övgü içeriyor anladığım kadarıyla, salt bir tespit değil. Ama böyle şeyleri övmek, teknik ya da tematik

veya biçimsel bir takdir anlamına gelmiyor. Ne de güzel anlattık dünyadaki delice şeyleri, ne de güzel anlattık dünyadaki acayip acıları ve ölümleri desek mesela. Ne kadar tuhaf değil mi? Bir karakterin deli gömleği giymesi sonuçtur. Eşelenir, bakılır, düşünülür, onunla ah edilir.

Her şeyin farkında olarak tercih etmeleri, ona sığınmaları misal, bunlara katılamam. Vida Veli vardı mesela. Askerde pusuya düşmüş, badisinin beyni gözüne kaçmış. Askerden döndükten sonra kafası selamete ermemiş bir türlü, badisinin beynini çıkarabilmek için gözüne tornavida sokmuş. Şimdi bu adamın

deli gömleğinin romantize edilecek bir tarafı yok. Bunu neden söylüyorum, acıya dair, tuhaflığa dair hikâyeler ile farklılığımızı ululayıp bir tür körleşmeye doğru gidebiliriz, Allah saklasın. Gerçek acının romantik bir biçimi yok.

Öykülerinizden birinde bir çocuk var ve o çocuk, serçe parmağını acıtınca serçe parmağının varlığını hissediyor. Acının ve kendini acıtmanın var olmakla ya da varlığını hissetmekle bir ilişkisi var sizin için sanki. Acı sizce nedir, ne yapar? İnsanın kendini fark edişi acıyla mı başlar?

İnsanın dünyayı fark edişi de kendini fark edişi de pek çok şeyle illaki başlayabilir. Acı da bunlardan biri. Kadim bir bilgi de aynı zamanda. O hâlde güvenilir bir bilgi aynı zamanda. Ama bu da acıyı romantikleştirip bir acı övgüsüne götürmemeli bizi.

“Sanki kalbim ve aklım kan oldu elime aktı. (...) Elimini kanına ödülleri verdiler Yakup. Artık ağlamayabilirim.” Bu cümleler

“

...bir insan kalbini gösteriyorsa orada durmalı, eğilmeliydi. Çünkü kalp çarpardı. Her anlamda.

Sayıklar Bir Dilde kitabınızda geçiyor. Yazmakla ilgili tabirleriniz çoğunlukla kendini eelemek, yaraları kanatmak, kanamak kelimeleri etrafında dönüyor gibi diyebilirim. Yazmak kendini iyi hissetme ya da kalpteki ağrıyı dindirme çabası ise eğer, ellerinizdeki bu kan neye dalalet eder?

Önerme doğru olmazsa arkasından gelen soru da bizi hakikate götürmez maalesef. Yazmak kendini iyi hissetme çabası değil, yazmak yazana iyi gelebilir ama çaba iyi olmaya dair değil, eldeki kan da zaten kan değil, kalem ve mürekkep. Bu anlaşıldığı üzere bir eğretilme. Önermeyi sizin yaptığınız gibi kurarsak, eldeki kan, başkalarının acısını malzeme yaparak kendini iyi hissetme eczasına dönüşür ki bu çok fena bir şey. Arabesk bir şey, samimiyetsiz, plastik, araçsal bir şey. Yazmak kalpteki ağrıyı dindirme çabası desek de aynı şey. Acıyı, acı çekmek olarak kodlayamayız; acının, kederin yani aslında dünyanın farkında olmak olarak kodlamalıyız. Benim canım acıyor olsa şu an, yazmak yerine terapistte giderdim. Olay şahsi değil, olgusal.

Kitaplarınızda yoğun olan bir imge var sanki: Korku. Okuyucuya kimi zaman açıkça gösterilen kimi zaman da yalnızca sezdirilen, kaynağı belli olmayan ama onların “ilerinde beliren ve kasılarak genişleyen”, tarif edemedikleri bir korku bu. Bu korku “yaşama” ya da “yaşayamama” korkusu mu?

Çok zr dileyerek kitaplarımdaki korku imgesinin varlığına pek katılmıyorum. Tekrar bu gözle bir bakıp düşüneceğim elbette ama birkaç ykmde var sadece, böyle düşünüyorum. Yaşamaktan korkmak, hayattan korkmak, hayat düşmanımız değil ki. Bu gibi meseleleri bir öykünün ya da bir romanın bağlamından hareketle konuşmak lazım. Bağlam önemli, günaydın kelimesi bağlamına göre bazen hayırlı sabahlar bazen yeni mi anladın anlamına gelebilir. Yaşamak, yaşayamamak, korku, intikam, merhamet bunlara dair kurulan öyküler de bağlamıyla değerlendirilmeli. Korku, bazen olması gereken bazen olmaması gerektir. Merhamet bazen adalete sebep olur bazen adalete engel olur. Yazarın işi zaten bağlamı bulmak.

Karanlık ama karamsar olmayan, ölmeyi bile beceremediği günün sonunda imlere uzanıp gökyüzünü seyretmeyi bilen karakterlerinizle ve en hüzünlü olaylarda bile hikyenin bir yerinde mutlaka güldüren mizahi anlatımınızla “ironi” yazı dünyanızda çok özel bir yere sahip. Sizce ironi nereden doğar? Ya da ironi bir metinde neye hizmet eder?

İroni, çok basitçe şöyle desem mesela, ben duyguları çok seviyorum, aşk, tutku, merhamet, sevgi filan. “Filan” ironidir. Anlamı ortadan kaldırmaz, ama filan kullanılmadığı zaman oluşacak saçma ciddiyeti de iter.

Düş Kesigi romanınız “Stultifera Navis” öykünüzün; **Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı** “Sizi Görmeliydim” öykünüzün genişletilmiş hâli sanki. **İbrahim’in Kaybettiğini Bulmasıdır** romanı “Unutursam” öykünüzün karakteri üzerinden devam ettirilmiş gibi bir his bıraktı bende. Bazı öyküleriniz bir tohum, romanlarınız o tohumun dallanmış, budaklanmış, kök salmış hâli gibi. Öyküleriniz ya da öykücü yönünüz romanlarınız için bir basamak olabilir mi?

Sadece “Sizi Görmeliydim”. Diğerleri arasında ilişki yok. Ama okuyan akıl illa ki her şeyle her şey arasında bir benzerlik bulabilir, buna da

itiraz etmem elbette. Ama öykü roman arasındaki ilişkiyi böyle kurmuyorum. İki farklı form. Buna dair o kadar çok şey söylendi ki bir daha benim söylemem gereksiz. Öykü mü hikâyeye mi kadar saçma ve gereksiz bir şeye dönüşür cevabım.

Hava gergin, kasvetli, sıkıntılı, yağmur bir türlü boşalamıyor. Yağmurun yağmadığı öykünün sonu çoğunlukla cinayet ya da intiharla bitiyor. Başka bir öyküde yağmur yağıyor, çatılardan gelen seslerle kalbi yumuşuyor, o zaman içindeki daim sızı karakterin gülümsemesine engel olamıyor. Yağmurun gelişle değişiyor, güzelle-

şiyor bir şeyler mutlaka. Bize öykü dünyanızda büyük kırılmalar sağlayabilen yağmurdan bahsedersiniz?

Severim. Yağmuru herkes sever zaten. Dünyadaki en güzel şey sudur muhtemelen ve gökten yağıyor üstelik.

Sizi okuyanlar şarkıya, eve, kalbine dönsün istiyorsunuz. Onların kalbini yağmalamak istediğinizden bahsediyorsunuz sonra. Güray Bey, okurlarınızdan ne istiyorsunuz?

Bu aslında soru değil, bir övgü ifadesi. Teşekkür ederim ama kabul edemeyeceğim.

Son olarak size bazı kelimeler versem ve onlarla ilgili aklınıza gelen çağrışımları sorsam..

Mezar Taşlarına İsim Yazan Adam: İnsan.

Mavi: Doktorun gözleri.

Serçe Parmağı: Çiğdem.

Çember: Balta.

Su: Aziz

Kalp: Akıl

Acı diner.

Unutursun acı diner.

Acıyı unutursun acı diner de hayattan acıyı çıkar, geriye ne kalır ki?

(...)

Hafıza dediğin kederdir kâtip yaz bunu.

Dünya boşlukta nasıl duruyor sanıyorsun.

O, boşluk değil keder.

Kederi çıkar, dünya düşer.

Unutma.

Unutma.

Unutma.

SİZDEKİ KARŞILIĞI

ESKİŞEHİR

KÜBRA ÖZKAN

Vatan,ilmekilmek işlenen toprakların şahitliğinde gök kubbenin altında uğruna canımızı verirken göz kırpmayacağımız gönül bağımızdır. Kurulu sofralarda yemeğine tuz yerine toz dökülen binlerce yığdımız var bizim. Sarıkamış'ta buz keserken yüreklerimiz, Çanakkale'de yanıyor içimiz. Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, toprak uğruna ölen varsa vatandır diyor şair. Bir damla kan düşünce toprağa renk olur bayrağa. Ufacık parmaklarımız kalem dahi tutamazken vatan sevgisi öğretildi bizlere. Asker ne demek, şehit ne demek biliyorduk. Bilmeliydik. Akşam olduğunda evimizde rahatça durabiliyorsak vatani koruyan askerlerimiz var demişti bundan on bir sene önce öğretmenim. Hâlâ bir mih gibi aklımda yer etmiş o cümle. Belki seneler sonra öğretmenimin adını, simasını unutacağım ama sesi titrerken söylediği bu cümleyi asla!

RUMELSA KAYA

Vatan, bir milleti bir araya getiren tüm kültürel ve coğrafi değerleri barındırır. Bu değerler öylesine değerli öylesine özeldir ki vatan kelimesinin sözlükteki karşılığı dahi bu anlamı karşılayamaz. Vatan sözcüğüne sözlük anlamı olarak bakıldığında onu, insanların üzerinde yaşadığı kara parçası olarak tanımlamak mümkündür. Ancak vatan, "toprak parçası" ifadesine sığdırılamayacak kadar kutsal bir kavramdır. Çünkü bu toprak parçası için ödenen bir bedel vardır. Tarih boyunca girdiğimiz tüm millî mücadelelere degecek bir bedel. Vatani korumak bir toprak parçasını korumaktan öte bir dili, bir dini, bir kültürü ve tüm bunları bir araya getiren değerleri korumaktır. Vefa ve vatana vefa kavramı bu topraklarda yetişmiş gençler için öylesine bir kelime değildir. Anlamı da derinliği de her vatandaşa önemli ve özeldir. Yüzyıllar süren bir bağımsızlık çabası sonucu vatan kavramı anlam kazanır. Yazar Ahmet Mithat Efendi'nin de söylediği gibi "Vatan bir milletin evidir." Ne mutlu bize ki böyle güzel bir evimiz vardır, bahçesi pek verimli ve çatısı masmavi bir gökyüzüne bakmaktadır.

VAN

TAN

ÇİZİM M.EMİN YIKILMAZ

TRABZON

FEYZA NUR ÇAKIROĞLU

Vatan hakkında yazılan yüzlerce şey vardır, haydi gelin vatanın kaç adım, kaç ev, kaç sokak, kaç insan ettiğini sayalım. Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili, içerisi dar ve çıkmaz sokaklardan oluşan kara parçası. Sokakları insanlar, evler, arabalar ve patlak toplardan oluşur. Kalkıp gidelim. Sokak sokak yürüyelim. İnsanlarla konuşalım mesela. Çukurova'ya gidip Yaşar Kemal okuyalım. Ankara'ya geçip Oğuz Atay'a kulak verelim. Turgut Uyar'dan Geyikli Gece'yi ezberleyelim, Zarifoğlu'ndan Yedi Güzel Adam'ı. Uzun ve dar yollu mahallelerde iftar sofralarına oturalım. Yaz tatillerini köyde geçirelim. Vatansever olalım, vatan gibi yaşayalım, vatani vatan yapanları tanıyalım. Yürüyelim sokaklarında, tabelaları ezberleyelim. İnsanlar sokaklar gibi. İnsan, çok çıkmaz, çok dar. Yüzlerce sokak bir şehir, onlarca şehir bir ülke eder. Peki kaç sokak bir vatan eder? Şimdi tüm ezberleri unutalım ve dışarıya çıkalım, sokak isimlerine çalışalım birer birer ve sevelim bizi, bu vatani.

AYŞENUR ARSLAN

İSTANBUL

insandaki en büyük sır, hafızadır. Bir ipucuyla bir anda bambaşka yerlere ve anlara gidebilirsiniz. Bir şarkıyla ağlamak, bir kokuyla mutlu olmak, bir tat ile özlem duymak gibi. Millet olarak da ortak bir hafızaya sahibiz. Birlikte verdiğimiz savaşlar, kazandığımız zaferler hafızamızı besliyor. Önemli anlarda verilecek kritik kararlar biraz da bu hafızanın yönlendirmeleriyle oluyor. Sala sesi bu ortak hafızada önemli bir yere sahip mesela. Milletçe çok kara günleri aydınlığa çıkardığımız zamanlar oldu. En sonuncusu da 15 Temmuz'dur. O gece salalar ülkenin her yerinde okununca, herkes vatani için elinden geleni yapmayı bir görev bildi. Sala kutsal bir emir gibiydi ya da bir hatırlatma. Dışarı çıkmalı ve vatanımız için mücadele etmeliydik. Canımızdan olma tehlikesi vardı ama bu bizi bir an bile tereddüde itmedi. Çünkü bu milletin hafızasında vatan için ölmek de vardı. Sala bize bunu hatırlattı. O gecenin sabaha çıkması bizim elimizdeydi. Millet olarak hepimiz ülkemizi tehlikeye atacak hain plana karşı dimdik durduk. Bu uğurda ölenlerimiz oldu ama onların şanlı bir emel uğruna güzel yerlere gittiklerine olan inancımız sayesinde metin kalabildik. Daha kuvvetle "biz" olduk. Çocuklarımıza vereceğimiz, saygıyla yüksek sesle andığımız güzel isimlerimiz oldu. Destanlar yazmaya meyyal bir ruha sahip olduğumuzu hatırladık yeniden. Her 15 Temmuz'da o isimleri övgüyle andık. Hafızamıza şanlı bir zafer daha eklendi.

ŞEHADET ÖRNEK BİR DURUŞTUR TÜM NESİLLERE VE ÇAĞLARA

İnsanoğlunun en karmaşık ve tarifi zor duygularla baş başa kaldığı, ötesini ve manasını izahta en çok zorlandığı konulardan birisidir ölüm. Söylenen her cümleyi bir yarım kalmışlık hâli takip eder ve yapılan her izahta bir miktar boşluk kalır. Bu noktada ölümü izah eden yegâne yol, hayata yüklenen anlamdır. Zira bazıları için bir bilinmezlik ve âdeta karabasanlarla dolu karanlık bir dehlize yuvarlanmak olan ölüm, bazıları için ise sevgiliyle buluşma zamanıdır.

İslam'ın en mukaddes kavramlarından olan şehitlik ve gazilik; müminlerin hayata ve ölüme yükledikleri mana ile çok yakından ilgilidir. İnsanın değeri mücadelesinde saklıdır. Uğruna yaşanan ve yolunda mücadele edilen şeyler insanın asaletinin göstergesidir. Müminler için hayat, Âlemlerin Rabbi'ne samimiyetle iman ederek iyilik yolunda gayret etmektir. Şehadet, gerektiğinde inancını, değerlerini, mukaddesatını yaşama ve savunma yolunda

insanın en değerli varlığı olan canını feda etmesidir. Farkında olanlar için bir sevdaya ve özleme dönüşür âdeta. Bunun içindir ki ümmetin örnek şahsiyetleri aynı zamanda şehadet kervanının da öncüleri olmuşlardır. Zira ölüm zaten bir gün gelecekse insana emanet olan canı, yüce bir mana ile teslim etmekten daha şerefli ne olabilir? Bu, yok oluşa delice gitmek değil canı verene ve mutlak sahibine asaletle teslim ederek daha yüce mertebelere giden yolun kapılarından geçmektir.

Şehadeti göze alarak yaşamak izzet ve asaletin, fedakârlık ve cesaretin zirvesidir.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Âl-i İmrân suresinin 169'uncu ayetinde bildirildiğine göre Rabbimiz şehitlere ölümsüzlük payesi vermiş ve onların ölmediğini bilakis rızıklanmaya devam ettiğini bildirmiştir. *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar."* Bu ayetin tasdikiyle Allah yolunda, vatan ve mukaddesat uğrunda canlarından geçenler için keder ve hüznün yoktur. Onlar, şehadetin sağladığı mükâfatların

şahitleri olarak neşe ve sevinç içindedirler.

Şehitlik, şehadetin Allah katında peygamberlikten sonra erişilebilecek en yüksek mertebe olduğunu müjdeleyen Peygamber Efendimizin de duası ve özlemi olmuştur. Nitekim o, şehadete duyduğu özlemi şöyle ifade buyurmuştur: *"Ne kadar da çok isterdim; bu canı bu tene tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp şehit olayım sonra diriltileyim, sonra şehit olup tekrar diriltileyim, sonra şehit olup tekrar diriltileyim, daha sonra tekrar şehit olayım ve diriltileyim!"*

Şehadeti ölümden ayıran keskin çizgiler vardır.

Şehadet, ölümün dirilişe dönüşmesidir. Şehitlikle taçlanan bir hayatın ve mücadelenin en temel gayesi Allah'ın rızasını kazanmaktır. Hakikat yolunda İslam'ın belirlediği hedef ve ilkeler uğruna mücadele etmektir. Şehadet marifet ister. Şehitler, uğruna candan vazgeçilecek değerlerin idrakinde olan kişilerdir. Şehadete götüren mücadele aynı zamanda bir merhamet, adalet ve özgürlük mücadelesidir. Şiddete değil, şefkate dayalı bir mücadeledir. Değil mi ki iman, vatan, özgürlük, asalet gibi değerler gerektiğinde uğruna ölümü göze alanların hakkıdır. Bu değerler yolunda canını feda edecek yiğitleri olan milletler asla esarete düşmeyecektir.

Şehitlik mertebesine yükselen yol iman, niyet ve samimiyetle başlar.

İslam inancında davranışların en belirleyici faktörü niyettir. Âdeti ibadete dönüştüren de ameli makbul kılan da niyettir. Öyle ki bir kimse iman bilinci ve kulluk şuuruyla iyilikler yapmaya niyet etse ve bunun için çaba gösterse arzu ettiği iyiliği yapamasa bile sevabını kazanır. Ancak başka niyet ve gaye ile çok büyük fedakârlıklar yapsa dahi niyetinde müstakim olmadığı için herhangi bir sevap kazanamamış olabilir. Nitekim *"Ameller niyetlere göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır."* hadis-i şerifi bu gerçeği açık şekilde ortaya koymaktadır.

Ruhun mertebesi, hangi uğruda feda edildiğiyle ölçülür.

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde şehitlikle ilgili tekrar eden en önemli kayıt; *"fi sebilillah-Allah yolunda"* yani Allah'ın belirlediği, vahyin öğrettiği, peygamberin gösterdiği değerler uğruna mücadele etmektir. Dolayısıyla şehadet gibi yüce bir mertebenin, elbette yüce bir ahlakı, vazgeçilemez bir ahkâmı olacaktır. Dolayısıyla şehit, dünyaya dair tüm itibar, iltifat ve arzuları aşarak Rabbine koşan kişidir. Bütün bunlar bizlere hayatın her anında ve yaptığımız her işte niyet ve istikametimizi muhasebe etmemiz gerektiğini göstermektedir. Zira kişinin

**Ölüm zaten bir gün
gelecekse insana emanet
olan canı, yüce bir mana
ile teslim etmekten daha
şerefli ne olabilir?**

kalbiyle ilişkisinin örselendiğı, imaj ve gösteri tutkusunun hayatı kuşattığı, dışa dönük hayatların öne çıktığı modern zamanlarda kalbin istikametini muhafaza etmek daha da zorlaşmaktadır.

Müslümanların vatanları uğruna verdikleri mücadelenin arka planında, derin bir duygu ve mana olarak sadece Allah'ın rızasını gözetme amacı vardır.

Niyet ve gaye, üzerinde özgürce inancın yaşanabileceğı bir toprağın müdafaası ise şüphesiz mukaddes ve mübarek bir mücadeledir. Zira Allah'ın huzurunda kıyama durmak, imanın yolunda onurla yürümek için ayaklarını güvenle basarak özgürce yaşanacak bir vatana ihtiyaç vardır. Vatansız millet olmayacağı gibi vatansız izzet de olmayacaktır. Bu hakikatin idraki sebebiyledir ki üzerinde yaşadığımız aziz topraklar şüheda yurdudur. Geçmişten günümüze bağrında nice yiğitler taşımaktadır. Bu gazi vatan pek çok peygamberin ayak izlerine, nice sahabenin mezarlarına, büyük mücadelelerin destanlarına, kutlu insanların hatıralarına sahiptir. Yakın tarihte Çanakkale'den Maraş'a, Sakarya'dan Kars'a her karış toprağı, inancı, değerleri ve medeniyeti için feda-yı can eyleyen şühedanın kanıyla yoğrulmuştur.

Bizler, İstiklal Şairi'nin "şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda" diye nitelediğı gibi şehitler diyarı bir vatanda yaşıyoruz. Bizim en büyük gücümüz ve imkânımız, gerektiğinde inancı, vatanı ve değerleri uğruna şehit olmayı bir şeref sayan

imanımızdır. İşte 15 Temmuz 2016 tarihi bu inancın şahlanışa geçtiğı zamanlardan biridir. Emperyalist odakların kuklası terör yapılarının darbe girişimi karşısında milletimiz yekvücut olmuş ve hainlere geçit vermemiştir. İnancının, hürriyetinin, vatanının ve mukaddesatının büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu gören aziz milletimiz, o gece gözünü kırpmadan şehadete yürümüştür. Dinine, değerlerine, özgürlüğüne ve hukuk düzenine canı pahasına sahip çıkmış ve hain darbe girişimini şanlı bir direnişle, kanlarıyla ve canlarıyla bertaraf etmiştir.

Her daim duamız olsun ki Rabbimiz milletimizi, âlem-i İslam'ı ve insanlığı her türlü istila ve ihanetten muhafaza eylesin. Büyük bir inanç ve sarsılmaz bir iman ile gerektiğinde göğsünü düşmana siper edecek yiğit nesilleri yeryüzünden eksik eylesin.

Ne mutlu en aziz varlığını, can emanetini, tertemiz bir yürek, müstakim bir niyet ve örnek bir ahlak ile teslim edenlere. Tüm şühedanın ruhları şad olsun.

BİR YAZI BİR ÇİZİ

renkler güneşten çıktılar
renkler güneşe girdiler
renkler güneşsiz öldüler
ne renk gerek bana
ne renksizlik
Asaf Halet Çelebi

INCİR BALI

FATMA TÜRK

“İncire, zeytine, Sina Dağı’na ve şu Emin Belde’ye yemin ederim ki biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.” Tin Suresi 1-5

“Nasıl kıydı o sakallı sana? O haydut suratlı katil! Ah incir ağacı, nasıl da ayırdı dallarını gövdenden hunharca! Ağaç olduğumuz için birbirimize dokunamadığımızı sandılar. Çünkü onlar sarılmadan sevemezler.”

“Üstü kapalı konuşmayı bırak da bir çare düşün! Boşuna sözcü seçmedik seni. Bu zeytinlikte en diri yaprakları olan sensin. Bir şeyler yapmazsak, son kalan incir ağacını da kesecekler,” diye araya girdi yaşlı zeytin ağacı. Haklı olmasına haklıydı. Ancak genç olmam bir şeyi değıştirmezd, toprak hepimizin köklerinden sımsıkı tutuyor, kaderimizi üç beş kendini bilmezine eline bırakıyordu.

Gece oksijen vermeyi bırakalım hatta biz de incir ağacı gibi kışın yapraklarımızı dökelim, diye ortaya bir fikir attım. Yaşlılar hemen çıkışarak doğaya aykırı davranmanın daha ağır sonuçlar doğuracağını, altından kalkamayacağımızı söyledi. Tam o sırada sakallının yalpalayarak bize doğru yaklaştığını gördük. Yanından hiç ayırmadığı üçgen dişli metal aletiyle birlikte ağır aksak hedefine doğru ilerliyordu. Korku ve endişe içinde tir tir titremeye başladık. Gökteki bulut bile en az bizim kadar tedirgindi. Dallarımızın hışırtısı zeytin sineklerini dahi kaçırdı. Çok uzaklarda olan rüzgâr, tıpkı bir fişek gibi zeytinliğe ulaşarak ortalığı kasıp kavurdu. Adamın kulaklarında siyah, yassı, kapağı andıran şeyler vardı, çı-

kardığımız sesleri duymuyor, isyanımıza katılan kuşları fark etmiyordu. Tenine değen rüzgâr onu bir süreliğine durdursa da çok geçmeden soluğu incir ağacının yanında aldı. Zavallı incir ağacı! Birazdan kereste yığınına dönüşecek, kurbanlık koyun gibi nasıl da eğdi gövdesini, nasıl da razı kaderine. Bu caniler kendi cesetlerini yaktıkları gibi onu da sobalarında yakacaklar. “Ama nasıl olur! O daha ölmedi!” diye haykırdı genç ağaç. Birazdan metal dişler gövdesine saplandığında ölecek, ileri geri giden dişlerin dehşet verici sesi bütün ormanda yankılanacak, diye vurguladım. Genç ağaç; “O aleti tutan ellerine kıymıklar batsın, acımadan bakan gözlerine talaşlar kaçsın!” diye veryansın etti. Güzelim incir ağacı, aramızdaki kara koyun o şimdi, birazdan hepimizin önünde boynu vurulacak. Ne fena şey şu çaresizlik!

Birkaç saat içinde oldu bitti her şey. Yıkma ne kadar kolay... O koca yaprakların yerinde yeller esiyor, kesilmiş gövde tıpkı bir mantar kafası gibi toprağa yapışmış öylece duruyor. Adam hâlâ sağır, dudaklarının arasına bir türkü sıkışmış, notaları can çekiyor. Ormanda bir ölüm sessizliği var. Gövdeme sığımayan öfke dallarımdan göğe yükseliyor, yerini yadırgayan köklerim isyanda! İlk defa ait olmak yerine, tutsak hissediyorum. Birtakım cin fikirler havada uçuşuyor, dayanamayıp rüzgâra, “Neden geldin ki! Sen gelmesen belki onu korkutabilirdik,”

diye çıkışıyorum. “Ben gelmeseydim ortada hiçbir şey yokken titreyip duracaktınız. İnsanlar kafa karışıklığını sevmez, sebepleri olmazsa korkarlar.” deyip uzaklaşıyor. “İyi ya, korksunlar işte, korkup vazgeçsinler!” diye arkasından bağıriyorum. Rüzgâr bu, durur mu hiç! Yine firarda, karşı orman ona daha cazip geliyor.

“Beni dinleyin! Bu ahmaklar zeytinlikte tek bir incir ağacı bırakmadı. O hâlde sineklerin derdine de onlar düşsünler! Hasat zamanı yaklaştı, mahsuller bizim dilimiz olacak, istahla bekledikleri zeytinleri toplansınlar da görsünler.” Ben böyle çıkışınca dibimizdeki körpe fideler yapraklarını kıyırdı. Yaşlı zeytin ağacı: “O hâlde teslim oluyoruz, yeşil, siyah incilerinizle tek tek vedalaşın.” dedi.

“Ey tabiata sadık, güzide ağaçlar, bizler ne görev verildiyse yaptık, hem de hiç sorgulamadan. Yapraklarımıza rastgele düşen damlalarla beslendik, en imkânsız zamanlarda bile büyüyüp serpildik, bize hoyratça davranan insanların heybelelerini en kıymetli mücevherlerimizle doldurduk. Her şey ölür ve yeniden doğar, dal dal yükselir yaşam, çünkü tükenmeyen tek şeydir o! Madem öyle, gereği neyse yapalım!” diyerek son noktayı koydum. Genç fide-lerden biri: Başka bir yolu yok mu bunun, diye sordu telaşla. Yaşlı ağaç hiç düşünmeden: “Bizde usul böyle.” dedi ve dallarını içine çekti.

ÖZGÜR İRADE, DOĞRU EYLEM VE EN YÜCE İYİ'NİN BİLGİSİ OLARAK FELSEFE

Dünyada insanın mutluluğu ve nitelikli bir hayat sürmesi öncelikli hedeftir. Filozoflar bunun için doğru eyleme işaret ederler. Eylem ise bir ilişkiler ağı içinde olmayı ve çeşitli seçenekler arasında bir tercihi gerektirir. Tercih, özgür iradede söz etmek demektir. Özgür irade ile doğru eylemi gerçekleştiren kişi “iyi olma” hâlini yaşar. Bu nedenle Müslüman filozoflar, felsefeyi, “tahsilu’s-saade” yani mutluluğun elde edilmesi olarak tanımlarlar.

Mutluluk ile salt iyilik/hayr arasındaki ilişkiden daha önce de bahsetmiştik. Dünyada yaşarken mutlu olmanın, ahirette ise En Yüce İyi olan “saadetu’l-kusva”ya (nihai mutluluk) ulaşmanın, hikmet ilimlerinin elde edilmesiyle mümkün olacağını da zaten biliyorsunuz. Mutluluk eudaimonia terimiyle ifade edilir. Burada eu “iyi”, daimonia da kişiyi seçenekler arasında “iyi”ye yönelten, yanlış olandan kaçındıran içsel bir ses veya vicdan diye tanımlanır. Çünkü kişinin mutlu olması bu iç sesi sürekli kılmasıyla doğrudan irtibatlıdır. Bu süreci şöyle aşamalandırabiliriz. Öncelikle kişi yeteneklerinin, kendi doğasının farkındadır ve seçeneklerini bilir (ilme’l-yakin). İkinci olarak bunlara uygun davranır (ayne’l-yakin). Ve son olarak bütün bunlar teori ve pratik uyumuyla iyi ve “En Yüce İyi’ye (hakka’l-yakin) ulaştırır.

Ahlak felsefesi üç temel kavramsal-laşma (özgür irade, doğru eylem, En Yüce İyi) üzerine kurulur. Özgür iradeye sahip olan kişi, seçeneklerini rasyonel bir şekilde değerlendirir, doğru bilgiye uygun davranır (salih amel), sorumluluğunu alır, bunun sonucunda iyi hisseder ve mutlu olur. Mutlu olabilmek için özgür iradeye sahip olmak gerekir ki bu sorumluluk sahibi olmak demektir; bunun ardından da seçenekleri rasyonalist ve tutarlı bir şekilde değerlendirmek ve doğru eylem (salih amel) gelir.

Cibril Hadisi: Neyi Bilebiliriz, Neyi Yapabiliriz ve Mutluluğa Nasıl Ulaşabiliriz?

Neyi bilebiliriz, neyi yapabiliriz ve mutluluğa nasıl ulaşabiliriz? Felsefe sorularında iyiyi, doğruyu bilmenin ve yapmanın kişiyi mutlu edeceği vurgusu önemlidir. Yani ahlaki eylemin amacının haz, fayda, mutluluk ve ödev olduğu, “iyi”yi bilip doğruyu yapmanın kişiyi keyiflendireceği, mutlu kılacağı söylenir ve bunu bir ödev ahlakına dönüştürmenin imkânı müzakere edilir.

Sık sık tekrar ettiğimiz gibi İslam felsefesinde “tahsilü’s-saade” ve “saadetü’l-kusva” vurgusu çok önemlidir. “Ru’yetullah” kavramı, cedel-diyalektik yöntemle ötekileştirici (tekfirci) dilden kaçınarak bu açıdan okunabilir. Yine bu açıdan teolojik etik ile İslam ahlak felsefesi arasındaki farka dikkat çekerek rol modelimiz olan Peygamberimizin Cibril Hadisi incelenebilir. Çün-

kü bu hadis, Müslümana teori ve pratik uyumunun sağlandığı zaman “iẖsan” mertebesini yani mutluluğun en ileri aşamasının iz düşümünü dünyadayken yaşayabileceğini gösterir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere, “iyi ẖalini yaşama” deneyinin ilk adımı “ilme’l-yakin” olup bu, teorik (iman) hususlarını bilmektir. Pratiğe geçirilmesine (İslam) “ayne’l yakin” denilir. Teori ve pratik arasındaki uyumu sağlamak, dünyada “iẖsan” makamının yani sanki O’nu görüyormuş gibi yaşamanın mümkün olduğunu gösterir. Bu “hak-ka’l-yakin” aşamasıdır. Bu aşamayı ahiretteki “saadetü’l-kusva”nın yeryüzündeki iz düşümü olarak nitelendirmek bundan dolayıdır. Felsefedeki “kendini tanı” ilkesinin İslam felsefesinde “Kendini bilen rabbini bilir.” önermesine dönüşme süreci bu bağlamda okunabilir.

“İyi”ye ulaşmanın ve o dinginlik ẖalini yaşamanın yanı sıra Cibril Hadisi, temelde Peygamberimizle yolda/ş olup, beşikten mezara kadar sürekli ilim talep eden her Müslümanın bu teorik (iman) ilkelere dair bilinçliliğini diri tutup, onun rol modelliğinde bireysel olarak hayata geçirilme duyarlılığını gösterir. Üstelik bu süreç Hz. İsa ve dönemindeki gibi bir ruhbanlık yani din adamları grubu da (Hadid, 29) oluşturmaz. Nitekim Peygamberimiz “*Lâ ruhbanıyete fi’l-din*” yani “*İslam dininde ruhbanlık diye bir üst statü yoktur.*” sözüyle bu hususa işaret eder.

Bu arada, bu sözleri hadis disiplini açısından incelemenin veya isna-

dının çeşitliliğine dikkat etmenin ötesinde onların, İslam kültüründe oynadığı rol ve ortaya çıkardığı sonuçların epistemik temelleri üzerinde durmayı öncelediğimizi belirtelim.

Teorik ve pratik uyumunu sağlayan her Müslümanın bu dünyada ve öbür dünyada mutlu olacağının ve “iẖsan” mertebesine ulaşacağı-nın söylenilmesi, İslam dininde diğer dinlerdeki gibi bir ruhbanlık statüsü olmadığına işaret eder. Bu noktada “peygamberlerin vârislerinin âlimler olduğu” sözünü nasıl yorumladığımızı açıklayalım.

“İslam dininde ruhbanlık yoktur”, “Peygamberlerin vârisleri âlimlerdir” ve “dinde uzmanlaşmak (tefakkuh etmek)” İlkeleri Bağlamında Fıkıh ve Hukuk Ayrımı

Fıkıh, Allah kelamını derinlemesine anlamak, yani sırlarına nüfuz etmek, hukuk ise bunlardan türetilen sonuçlar/kanunlardır. Yeni bir olay karşısında müctehit, “fer”in “asî”a yani ikincil olanın birincil olana kıyasını yapar ve çözüm üretir. Ama bazen içtihadın bu teknik durumun zihni kuvvetin ötesinde olduğu gözden kaçmakta, hukukçuların Allah kelamına direkt temas etme, yüce gayeye ulaşmanın sadece kendilerine ait olduğu (feẖm) gurunun kapılmalarına yol açmaktadır. Kendilerini dinî kanun koyucu ve açıklayıcı olarak görmeleri, onları kendini ilahlaştırmaya götürebilmektedir.

Bu nedenle olsa gerek ki Türkiye Cumhuriyeti, 3 Mart 1924'te çıkan yasayla Diyanet İşleri Reisliği bünyesinde dinî konularda görüş bildirmesi için ayrıntılı araştırmalar yapılmasını uzmanlardan oluşan Din İşleri Yüksek Kurulu'na bırakmıştır. İşlam dininin temel bilgi kaynaklarını ve metodolojisini, tarihî tecubesini güncel talep ve ihtiyaçlarını dikkate alarak dinî konularda karar vermek, görüş bildirmek ve dinî soruları cevaplandırmak bu kurulun temel görevidir. Bu açıdan kurul, sahih dinî bilginin resm referansı olarak kabul edilir. Çünkü dinde tefakkuh etmek, salt fıkıh ilmini bilmenin ötesindedir. Fıkıh ile hukuk yani tarihin belirli zaman ve meknlarında üretilmiş hükümler arasındaki farka dikkat eden insanların bir arada bulunduğu ve sorunu müzakere ettiği ortamın resm olması son derece önemlidir.

Felsefi açıdan söyleyecek olursak, dinde tefakkuh eden, derinleşen, teorik açıdan olabildiğince bilgilenen (teorik felsefe) ve bu bilgilere uygun

itidalli bir hayat yaşayan (pratik felsefe/hikmet) lim, abid, zahid, ve arif niteliklerine sahip olan bilge insan (filozof) fizik ve metafizik irtibatını yeniden kurandır. “Peygamberlerin vârisleri âlimlerdir.” hadisinde kastedilen bu nitelikleri taşıyan kişidir. Aynı zamanda Cibril Hadisi, peygamberlerin vârisleri olan limlerin bir st sınıf ve statüko oluşturamayacağının da göstergesidir. Çünkü her Müslüman dinine dair teorik hususları, yetileri ve imknları bağlamında öğrenir buna uygun yaşarsa, o kişi hikmet sahibi olur. Dolayısıyla o bireysel donanımını sağlamıştır, ayrıca birinin kurtarıcılığına, himmetine gerek duymadan “ihsan” mertebesine ulaşabilir.

Ve Kalbine Danış!

Neticede, insan bir sorunla karşılaştığı zaman da dinde uzmanlaşmış kişilerin (tefakkuh) görüşlerine bakabilir ama nihai kararı kalbine danışarak vermesi uygun olandır. Çünkü içinde bulunduğu şartları, yaşadığı sorunu en iyi bilen odur.

Nitekim burada yol göstericimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) yoldaşına (sahabi) “İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?” diye sorar. Evet diye cevap alınca “Kalbine danış, nefesine sor. İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı ve yaptığın zaman huzur bulduğundur. Kötü (günah/yanlış) ise nefsi huzursuz eden ve göğüste (kalpte) tereddüde sebep olandır; insanlar sana fetva verseler de sen kalbinin vereceği fetvaya uy!” demiştir.

Görüldüğü üzere dinî meselelerde uzmanlaşmak (tefakkuh), fıkıh öğrenmenin ötesine işaret eder; asıl olan eşyanın mahiyetine/özüne vkıf olmak ve buna uygun davranmaktır. Sözün z, dinî konularda derinlemesine bilgi sahibi olmak, “kalb yaşamak”tır; yani kalbin danışmanlığını öncelemek ve nemsemektir. Bu nedenle olsa gerek, Anadolu'da “Herkes kalbinin ekmeğini yer.” sözü son derece önemlidir.

“Felsefe sorularında “iyi”yi, doğruyu bilmenin ve yapmanın kişiye mutlu edeceği vurgusu önemlidir. “İyi”yi bilip doğruyu yapmanın kişiye keyiflendireceği, mutlu kılacağı söylenir ve bunu bir dev ahlakına dönüştürmenin imkânı müzakere edilir.

1 Ömür dediğin...

Bir küçürek öykü ömür dediğin. Yahut bir varmış bir yokmuş.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey?

Sağlık, seyahat, fotoğraf.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Leylakların kokusu.

4 Akademisyen ya da fotoğrafçı olmasaydınız ne olurdunuz?

Öğrenciliğimde ticaretle uğraştım. Tüccar olurdum herhâlde.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Refik Halit'in "Eskici" hikâyesi. Hikâyenin küçük kahramanı Hasan. Hâlâ sarsar beni gurbet hikâyeleri...

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Sokakta, bahçede geçen çocukluk günlerim.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız...

1994 yılının 5 Nisan ekonomik krizi. Öğretmenliğe başladım o yıl.

8 Mevsimlerden hangisi?

Bahar. Dünya kendini yeniliyor.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa, hangi olayı seçerdiniz?

Sümerlerin III. Ur Sülalesi çağı. Yaklaşık 100 yıl süren o dönemin orta zamanı.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru?

Nereye gidiyoruz?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Uyumak.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Güvenilmez insanlar.

13 Rol modelim dediğiniz kişi?

İmam Ebu Hanife.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Nasıl başa çıkılacağını bildiğim hâlde ertelemek. Hazır reçeteyi de yazayım. Bir; zamanı ve şartları beklemeden hemen başla. İki; mükemmeliyet arama.

15 Geçerken görmek istedikleriniz...

Trans Sibiry treniyle Asya'nın doğusuna ulaşip denizi görmek. Bir seyahatname yazmak. Umarım yazabilirim.

16 Ruhunuz nereli?

Bu dünyadan değil.

17 Bir notunuz var mı?

Teşekkür ederim. İlginç oldu benim için.

AHMET HAMDİ TANPINAR

canan olpak ko

*Bazı insanların ömrü vakit kazanmakla geçer...
Ben zamana, kendi zamanıma
elme atmakla yaşıyordum.
Ahmet Hamdi Tanpınar*

“Yalnızlık yazarın acılarına değil sermayesine dâhildir.” der Ernst Jnger. Gönüllü katıldığı ve birçok kez yaralandığı Birinci Dünya Savaşı’nda o cep-
heden bu cepheye savrulurken gerçekten yalnızlığı mı
arzuluyordu yoksa onca kanın ve şiddetin ortasında hâlâ
yazmaya bağlı kalan tarafıyla kendini yalnız mı hissediyordu, orası ayrı bir tartışma konusu. Ama yazma eylemiyle yalnızlık arasında kurduğu ilgide her şekilde sonuna dek haklı kabul edilebilir. Ernest Hemingway ise iyi bir romancının şu üç şeye sahip olması gerektiğini söyler: Mutsuz ve yalnız geçmiş bir çocukluk, sağlam bir eğitim alma imkânı ve yetenek. Madem yabancı isimlerden yapılmış alıntılarla başladık yazımıza, haydi bir csn daha ekleyelim de asıl konumuza girişimiz tam olsun: “Hepimiz Gogol’un Palto’sundan çıktık.” Bu iddialı cümlenin kime ait olduğu noktasında muhtelif iddialar var. Dostoyevski, Turgenyev, Gorki veya bir başkası.

Şimdi yukarıdaki kendi paragrafımın analizini yapayım. Demek ki yalnızlıkla sıkı bir bağı olan, çocukluğu kimi yoksunluk ve sıkıntılarla geçmiş, olağanüstü yazma yeteneği bulunan bir isimden söz edeceğim. İşin “palto” kısmıysa ya sözü edilecek ismin etkilendiği kaynağı karışılacak ya da yazdığı eserlerle kendisinden sonraki yazarları yetiştirmiş olacak. Her ne kadar bazı okurlarımız dördüncü paragrafın daha ilk cmlmesini okur okumaz “palto”dan kastın “enstitü” olduğunu ve “enstitü”nn ne anlam ifade ettiğini anlayacak olsalar da o kısmı şimdilik bir sürpriz niyetine sonraya bırakalım.

“Etrafında koyunlarından başka canlının bulunmadığı bir çobanın yalnızlığı ile binlerce insanın ortasında düşünceleri ve yeteneği anlaşılmamış bir sanatçının yalnızlığından hangisi zordur?” şeklinde bir soruyu, cevap daha en baştan belli olduğundan sormuyorum. oban, koyunlarının ona sorgusuz sualsiz bağlı olduklarının bilincindedir.

Sanatçıysa tüm sözlerinin gelecek zamana söylendiğinin farkına, günden güne acı çekerek, kendi kabuğuna çekilmek zorunda kalarak varacaktır.

Günümüzde üniversitelerimizin Türkçe ve edebiyat bölümlerinden sosyoloji ve psikoloji disiplinlerine, okuma gruplarından entelektüel tartışma ortamlarına, edebiyat dergilerinden sosyal medya platformlarına Ahmet Hamdi Tanpınar isminin temsil bulmadığı çok az mecra vardır. Şairliğiyle, kendine has orijinal tespitleriyle, hikâye ve özellikle romanlarıyla o; okundukça insanı gündelik sığılıktan Tanpınar derinliğine yaklaştıran bambaşka bir lezzettir. Hatta “filhakika”, “behemal” gibi artık günlük konuşmada kullanılmaz olmuş sözcükleri duyduğumuzda yüzümüzde beliren gülümsemenin müsebbibidir. Oysa aynı Tanpınar, anlaşılma noktasında 1950’lerin Türkiye’sinde kendini o denli büyük bir yalnızlığın içinde bulmuştur ki meşhur “sükût suikastı” isyanını dile getirmiştir.

İlkin Ahmet Hamdi Tanpınar ismi etrafında Ernest Hemingway’in düşüncelerinin isabetini ele alalım. Yani mutsuz ve yalnız geçmiş bir çocukluk, sağlam bir eğitim ve yetenek...

1901’de İstanbul’da doğmuştur Ahmet Hamdi Tanpınar. Hüseyin Fikri Efendi’yle Nesime Bahriye Hanım’ın üç çocuğundan en küçüğüdür. Hüseyin Hilmi Efendi kadıdır. Bu yüzden Ergani, Sinop, Siirt, Kerkük, Antalya gibi çeşitli yerlerde görev yapar. Hâliyle Tanpınar’ın çocukluğu, sürekli

bir yerlere tayini çıkan babanın peşinde yurt coğrafyasını adımlamakla geçmiştir. O günün koşullarında İstanbul’dan uzakta olmak, başta eğitim olmak üzere birçok imkândan mahrum kalmak demektir. Fakat Ahmet Hamdi Tanpınar’ın asıl yalnızlığı ve acısı, babasının Kerkük’te kadılık yaptığı sıra annesi Nesime Bahriye Hanım’ın vefatı olacaktır. On dört yaşındadır Ahmet Hamdi, Birinci Dünya Savaşı’nın en şiddetli günleridir, Çanakkale’de “Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvam-ı beşer”, “Tepeden yol bularak geçmek için Marmara’ya” Mehmetçik’in aylarca durup karşısına, karnındaki hayâsızlığı kusmaktadır ve geleceğin büyük romancısı artık öksüzdür. Tanpınar o günleri, *Huzur*’un baş huzursuzu Mümtaz’ın çocukluğu aracılığıyla anlatır.

Antalya’da lise öğrenimini tamamlar. 1918’de yatılı olarak Halkalı Ziraat Mektebine başlar. Bir yıl sonra Ziraat Mektebini bırakıp İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine girer. Elbette böylesi bir tercihte daha önce birkaç şiirini okuduğu Yahya Kemal’in etkisi büyüktür. Tanpınar, yazdığı Yahya Kemal monografisinde ilk karşılaşmayı şöyle anlatır:

“Yahya Kemal’i tanıdığım zaman, henüz ne yapacağını bilmeyen, kudretleriyle ihtiraslarının arasındaki nispeti ölçme imkânı bulamamış, kendi iç dünyasını başkalarında arayan, müspet iş olarak sadece şiiri seçmiş bir üniversite talebesiydim. İlk şiirini Antalya’da okumuştum. Onun için Yahya Kemal’in ilk dersi vereceği günü sabırsızlıkla bekliyordum. ... Birdenbire kapı açıldı.

Orta boylu, toplu, yuvarlak çehreli, güzel, derin bakışlı bir adam içeri girdi. ... Evet, hiçbir harikuladeliği yoktu. Fakat konuşmaya başlayınca iş değişti. Bize bakarak, bize hitap ederek sanki kendisini arıyordu.”

Bu noktada insan, Mehmet Akif’in de Halkalı Ziraat Mektebinde yatılı okuduğunu ve bir müddet hocalık yaptığını bildiğinde sormadan edemiyor: Acaba 1918 yılında Mehmet Akif hâlâ Ziraat Mektebi hocaları arasında yer alsaydı ve tıpkı kendisi gibi edebiyata ilgili Ziraat Mektebi öğrencisi Ahmet Hamdi’nin derslerine girmiş olsaydı, *Huzur*’un bir diğer huzursuzu İhsan, Yahya Kemal kadar Mehmet Akif’i de andırırmıydı? Tabii okul değiştirme tercihinin, ilerde Türk edebiyatının en güzel romanlarına imza atabilmesi adına son derece isabetli olduğu bir gerçektir.

Tanpınar, üniversite eğitimi açısından şanslıdır. Yahya Kemal’den Cenap Şahabettin’e, Ömer Ferit Kam’dan Babanzade Ahmet Naim’e çok önemli sanatçı ve hocalardan ders almıştır. Özellikle Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın estetik zevkinin ve sanat anlayışının oluşmasında temel taşıdır.

1923’ten itibaren Erzurum, Konya, Ankara ve İstanbul’da edebiyat öğretmenliği yapar. *Beş Şehir*’de anlattığı şehirlerden Bursa hariç diğer dördü, aynı zamanda öğretmenlik yaptığı şehirlerdir. 1939’da, doktorası olmamasına rağmen Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in emriyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine profesör olarak atanır ve

Tanzimat sonrası Türk edebiyatını yazmakla görevlendirilir. 1943-1946 arası Maraş milletvekili olarak Meclis'te yer alır. Milletvekilliği görevinin ardından Milli Eğitim müfettişliği yapar, 1948'de de üniversite kürsüsüne geri döner. Hocası Yahya Kemal gibi hiç evlenmemiş olan Ahmet Hamdi Tanpınar, 23 Ocak 1962'de geçirdiği kalp krizi sonucu vefat eder. Mezarı, Rumeli Aşyan Mezarlığı'nda Yahya Kemal'in kabrinin hemen yanındadır.

Sanırım Hemingway'in görüşüyle Tanpınar ismini buluşturmada geriye "yetenek" kaldı. Ama hayır! Aralarında "Bursa'da Zaman"ın da bulunduğu nefis şiirleri yazan, *Beş Şehir* ve *Yaşadığım Gibi*'de Türkçenin deneme türüyle muhteşem buluşmasını sağlayan, *Abdullah Efendi'nin Rüyaları* ve *Yaz Yağmuru* kitaplarında hikâyeciliğini konuşturan; *Mahur Beste*, *Huzur*, *Sahnenin Dışındakiler*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ve yarım kalmış *Aydaki Kadın* romanlarıyla Türk romancılığını zirveye taşıyan, bilimsel yazılarını bile bir sanat faaliyeti olarak kaleme alan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yeteneğini sigaya çekmek gibi bir hadsizlikte bulunmayacağım. Şimdi şu yalnızlık meselesine geri dönelim.

Günlük'ünde "Geçtiğim yollara bakıyorum. Bütün ömrümün, etrafım ve kendim ile mücadele hiç olmazsa kendi kendimi hapis ile geçtiğini anlıyorum." der Tanpınar. Benzer bir düşünceyi, *Huzur*'da da kullanır: "Yaşamak, başkaları tarafından muhasara altına alınmak, yavaş yavaş boğulmaktır."

Çeşitli liselerde ve İstanbul Üniversitesinde hocalık yapmış, milletvekili

olarak Meclis'te yer almış Ahmet Hamdi Tanpınar'ın sosyal çevre anlamında bir yalnızlığından söz etmek mümkün değildir. Gerek tanıklıklardan gerekse kendi günlüklerinden, dönemin edebiyat çevresiyle yakın dostluklarının olduğu anlaşılır. Yahya Kemal, Ahmet Haşım, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dıranas, Hasan Ali Yücel gibi birçok isimle samimiyet derecesine varan temasları vardır. Mesleki anlamda da kıymetinin bilindiği ortadadır. Sonuçta resmiyeti tamamlayan bir diploması olmamasına rağmen doğrudan üniversite kürsüsünde profesör titriyle yer almıştır ve bu sayede Mehmet Kaplan başta olmak üzere birçok ilim insanı yetiştirme imkânı bulmuştur.

Onun yalnızlığı daha ziyade sanatçılık yönüne ilişkindir. Kendisi için bu "sükût suikastı" şeklinde ifade edilir. Günümüzde âdeta birer külte dönüşmüş roman ve hikâyeleri, döneminde neredeyse hiç ilgi görmemiştir. Ya da beklediği kişilerden destek alamamıştır. Örneğin en bilinen romanı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün ilk baskısı 1961'de, ikinci baskısı 1987'de yapılmıştır. Aradan geçen yirmi altı yılda ilk baskıya bile okurun ilgi göstermediğini, ikinci baskıyı yapan Dergâh Yayınları'nın genel yayın yönetmeni Mustafa Kutlu'dan öğreniyoruz. Kutlu, romanın yayın hakkını Dergâh Yayınları aldığında, ilk baskının neredeyse tamamını Remzi Kitabevi'nin deposunda bulduklarını ve kitabın kapağını söküp değiştirerek yeniden dağıtım çıkardıklarını anlatır. 1950 ve 1960'ların Türkiye'sinde, günümüzde değil eserlerinin okunması, isimleri bile unutulmuş nice yazarın popüler kitapları bakkallarda satılacak denli

rağbet görürken Tanpınar'la okur ve sanat eleştirmenleri arasına girmiş anlamsız mesafe ondaki yalnızlık duygusunun en baş sebebidir. Ama bir taraftan da Tanpınar, o yalnızlıktan beslenir. Yalnızlığını acılarına değil de sermayesine dâhil ettiği için de ortaya birbirinden güzel eserler çıkar. Nitekim hikâye ve roman yazarı Yavuz Ahmet, "Sanıyorum ki Ahmet Hamdi Tanpınar çekildiği otel odasında bir başınaydı? Aksine, asıl o zaman kalabalığın bir parçasıydı." derken tam da bunu kasteder. Şimdi gelelim şu "palto" yahut "enstitü" meselesine.

Bazı yazarlar kendi okurunu da yetiştirmek zorunda kalmışlardır. Ahmet Hamdi Tanpınar da onlardan birisidir. Fakat "sükût suikastı"ndan yakındığı yıllarda, ilerde onu okuyacak ve anlayacak nesilleri yetiştirdiğinin farkında değildir. Zaten sözün kıymetli olanı genellikle geleceğe söylenir. Tanpınar sadece kendi okurunu yetiştirmekle kalmaz. O, 1970'lerden itibaren kendince bir yol geliştirecek Türk romanının temellerini atmıştır. Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Orhan Pamuk ve daha birçok romancımız, Tanpınar'ın rehberliğinde ve etkisinde romanlar kaleme almışlardır.

"Palto"dan kasıt, Gogol'un meşhur "Palto" hikâyesidir. "Hepimiz Gogol'un Palto'sundan çıktık." sözü; Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy gibi Rus edebiyatının büyük kalemlerinin Gogol etkisiyle eserler yazdıklarını ifade eder. Palto'nun, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* yazarı Tanpınar'daki karşılığı "enstitü"dür. O, eserleri aracılığıyla bir anlamda geleceğin Türk romancılarını yetiştiren bir enstitü kurmuştur.

BİR FİLM

Fırtınadan Sonra

Yazar filmlerini pek sevmem açıkçası, insan ansızın bir sahnede kendi hayatının bezginlik veren ayrıntılarıyla yüz yüze gelebiliyor.

Hirokazu Koreeda'nın 2016 yapımı *Fırtına'dan Sonra's*ını ise ara vermeden izledim. Yazarlık bir tutku, ama bir meslek olamıyor çoğu örnekte, bunu izliyoruz Riyota Shinoda'nın iç burukluğuna yol açan açmazından. Hâlâ sevdiği eski karısı ve oğluyla aynı çatı altında yaşamak istese de geliri bunun için yetersiz kalıyor. Tutkusunda ısrar ederken ise yalnızlaşması sürüyor; "Fırtınadan Önce" eski karısı ve oğluyla annesinin evinde bir araya geldiğinde, çocukluğunda babasıyla paylaştığı güzel anıları oğluyla birlikte canlandırmaya çalışıyor Riyota ve böylelikle oluşan atmosferin kaybettiği yuvayı ona geri getireceğini umduğunu hissettiriyor izleyiciye, en azından ben öyle hissettim.

BİR KİTAP

Dostun Evi Haverzemin Cengi

Dostun Evi, yazarın diğer eserlerinden alışık olduğum epik diline karşılık benim için sürpriz oldu. Karahüseyin'in eserlerinde, kırsal veya kent olsun, kendini geliştirme çabası içindeki kahramanın hayatında düğüm noktası olan şeyi aşma mücadelesini okuruz. Bu mücadele, öznenin şartlara rağmen temayüz etmekte olduğunu düşündürür bize. *Dostun Evi*, kültürümüzü ve benliğimizi takvası ve yiğitliğiyle etkilemiş olan Hz. Ali'nin mazlumların haysiyeti adına zalimlere karşı verdiği mücadeleyi anlatan bir roman. Efsanevi savaşların hikâyeleri, olağan hayatın ilginç ayrıntılarıyla bir araya geldiğinde, aşına sahneler bütün anlamlarıyla tazeleniyor; Karahüseyin bunu başarmış.

ÜÇ TAVSİYE CİHAN AKTAŞ

BİR TABLO

Patates Yiyenler

Bodrum gibi bir mekânda ailenin fertleri bir masanın etrafına toplanmış patates yiyorlar. Yaşlı ve genç iki çiftin yanı sıra yetişkini andıran bir çocuk da var masada. Pencereler küçük, tavandan bir lamba sallanıyor. Van Gogh'un sarı ışığı patatesleri ve ellerini aydınlatıyor. Tablonun yapımından bu yana geçen 130 senede çok şey değişti ama sömürü ve yoksulluk sürüyor. Mavi gökyüzünü gören, güneş alan evlerde yaşama imkânından mahrum çok sayıda insan var. Karanlık, izbe, dar, güneşsiz mekânların kasvetinde göçmenler ve mülteciler *Patates Yiyenler* tablosunun işçileriyle buluşmaya devam ediyor.

iSMAİL DEDEMİN BAYRAMI

ŞULE KALA

İnsan, yağmurdan sonra duyduğu toprak kokusunu neden sever? Bu kokunun hafızamızda bir yeri mi var? Geldiğimiz yeri mi hatırlatıyor bize ya da varacağımız menzili? Kavuşıcağımız adrese duyduğumuz özlem mi okşar o anda ruhumuzu?

“İsmail” deyince aklımıza ne gelir? Kurban mı, bayram mı, hepsinin üstüne konuşlanmış hâliyle “teslim olan” mı?

Her kavramın hafızalarımızda bambaşka iz düşümleri var. Literatürde var olan ile zihnimizdeki tecrübeler kesişse de kümelerin içinde farklılıklar da yer alır.

Mesela ben “toprak” deyince köyümü, “kurban” deyince dedemi anımsıyorum. “Yağmur” deyince Karadeniz yaylalarında ortalığı sel alırken kutlanan bayramlar düşüyor zihnimde. Bakmayın böyle süslü cümlelerle başladığıma. Dümdüz bir şey anlatacağım. “Seni verene kurban olayım.” diye bizi seven büyüklerimiz var ya onlardan duyduklarımızla, gördüklerimizle inşa ettiğimiz yaşamımızda “Biz neye kurban oluyoruz?” diye sormak istiyorum.

Sıradan bir hayvan kesme eylemi için yoğun telaşın neden olduğunu anlamadığım yaşlarda İsmail dedem kurbanın kesildiği anı görmemiz için bizi sıkı sıkıya tembihlerdi. Tekbir getirilmeye başlanıp hayvan boğazlandığında hıçkırarak ağlayan bu adamın böylesine tezat duyguları aynı anda yaşaması bana sıra dışı hatta ürkütücü gelirdi. Bayramda

kurban etmek istediği hayvanı gidip satın almak yerine kendi yetiştirir, bakımıyla özel olarak ilgilenirdi. Kurban ediş anının her aşamasında ağlayarak boğazladığı hayvanıyla olan anılarını anlatırdı.

Dedem İsmail’in, Hz. İsmail hikâyesinde böyle dokunaklı bir motif örmesi bir tesadüf olmamalı belki de. Yaratıcısıyla İsmailî bir “yakınlaşma” hayal etmiş olabilir miydi?

Kutsal saydıklarımız bizi Yaradan ile yaklaştırdığı gibi toplumsal çerçevede içinde insanları da birbirine ilmek ilmek bağlıyor. Bu motifler sayesinde “ben”den “biz” oluyor. Kıymetli olanımız neyse ondan vazgeçiş için teslim oluyoruz. Tek başına bir şeyi kurban etmek değil, birçok insanı sevindirerek sahip olunandan vazgeçme özgürlüğünde olmak bu ibadeti anlamlı kılıyor.

Biliyorum, bir canlıyı kurban etmek onu yaşamdan koparmak gibi görünüyor. Ama bahçemde yetiştirdiğim salatalık ya da domates de bende yeni bir ben inşa etmek için dalından kopuyor. Yağmurdan sonraki toprağın kokusu nasıl hoşuma gidiyorsa dalından kopardığım meyve ya da sebzenin kokusu da öylesine hoşuma gidiyor. Çünkü hepsi aslında bir yönüyle ölümü anımsatıyor. Büyük buluşmanın yönünü bildiren haritadan bir parça hepsi.

İbrahim (a.s.) ile İsmail (a.s.) arasında geçen hikâye modern zamanlarda yaşansa “bu da ne böyle” der ve itiraz ederiz. Erol Göka’nın dediği

gibi: “Zira biz modernler, her şeyin akılla ölçülebileceğine ve açıklanabileceğine inanıyoruz. Elimizde akıldan başka bir şey kalmamış, sonlu varlığımızın içine kapanmış ve bizi yaratan güçle bağlantımızı kesmişiz biz modernler...”

Bıçağın boynuna inmesini bekleyen İsmail (a.s.) ile oğlundan vazgeçmeye razı İbrahim’in (a.s.) teslimiyetini anıyor muyuz? Odak noktamız ne? Şimdi hayal edelim, o resimde koşulsuzca inanan ve aklının zincirlerine rağmen yaratıcısıyla bağını güçlendiren iki insan durmuyor mu karşımızda?

Birileri kurbanla ilgili her şeyi, akıtılan kan, buzluğa yerleştirilen birkaç kilo et, bağışlanacak hayvan derisi ya da vahşet olarak değerlendirirken “biz neye kurban oluyoruz?”

Biz kendi cevabımızı düşünürken Erol Göka’nın fikrine bir göz atalım. “Kurban ibadetinin tüm bunlar, yani dünya hayatının paradokslarını kavrama ve zorluklara karşı sabır ve dirayetimizi artırma, tabiatın ve ‘can’ın değerini anlama, kaybettiklerimiz karşısında mahzunluğumuzu sağlama ve hüznümüze değer katması nedeniyle aynı zamanda bayram olarak kutlandığı kanaatindeyim. Bunlar ‘bayram’ olacak kadar çok kıymetli anlamlar...”

MAKİNELERİN ÇAĞINDA HAYAL KURMAK

Yeryüzü, üzerine kurulmamış hayalin kalmadığı, hemen her insanın hayalleriyle şekil almış, bir oyun hamuru. İnsan, önce kendi yakın çevresini değiştirmekle yola koyulup sonra sınırlarını aşarak, çevresi, kenti, ülkesi ve hatta evreni için hayaller kurup kurduğu hayalleri kendine yol eyleyip, o yolla daha önce keşfedilmemiş alanlar keşfederek ya da herkesin gördüğü şeylerin farklı şekillerde görülmesini sağlayarak medeniyeti var ediyor. İhtiyaçlar, istekler, arzular, can sıkıntısı ve daha nicesi, tarım devriminden dijital dönüşüme dünyayı değiştirmeye ve insanı yeni hayaller kurmaya itiyor.

Hayal, hammadde kelimeler olan, insan zihnine yüklenmiş en değerli yetilerden biri. Zira evrende, insan dışında hayal kuran bir canlı yok. Çünkü insan kelimelere sahip. Eşyanın bilgisi, sözlerin gücü yalnız insanda. Hâl böyle olunca da insan yeni kelimelerle yeni hayal evrenleri açıyor ve o hayal evrenleri bir süre sonra insanlığın ortak düşü hâline geliyor.

Bugün bizim gerçeğimiz olan ileri teknoloji aletler, bir dönem insanlığın hayallerini süsleyen, geleceğe dair birtakım imgeler yaratmalarına sebep olan şeylerdi. Arabalar, uçaklar, yer altından giden ulaşım araçları, dev gökdelenler, uçan arabalar ve daha nicesi, bundan yüzlerce yıl ev-

ahmet melih karauğuz

vel, insanlar tarafından hayal edilen, sınırları çizilen, geleceğe gönderilen bir işaret fişeydi.

Ülkelerin ekonomik ve siyasal sistemleri, teknolojik gelişmişlikleri, toplumsal yapıları, aslında kendinden önceki dönemlerde yaşayanlar tarafından kurulan ya da ortaya atılan, sistemleştirilen ve başkaları tarafından da zenginleştirilen düşlerden başkası değil. Belki de hemen hepimizin, atalarının hayallerini yaşayanlar olduğunu söylemek bu açıdan anlamsız değil.

Geçmişin hayali, bugünün gerçeği olan makineler çağında peki, hayal kurmak hâlâ anlamlı mı? Ya da daha doğru bir arayışla, dünya bu kadar değişmişken, hâlâ hayal kurarak bir şeyleri değiştirmek ya da makinelerin hükümrânlığına rağmen daha farklı bir gelecek inşa etmek mümkün mü?

Rüyaların Yapıldığı Maddeden Yapılma İnsan

Geleceğe dair düşlerimizde, aklı-mıza karanlık, kasvetli, robotlarla dolu imge silsilesinin hücum etmesi, hayallerimizin işgal altında oldu-

ğunun bir göstergesi olabilir. Ya da belli toplumlara, insanlara ya da kendi gerçekliğimize dair, hayaller kurarken bize ait olmayan imgelerin hayallerimize sızması, geleceğe dair bir hayal değil, sadece inandırıldığı-mız birtakım yargıları sürdürdükümüz anlamına geliyor.

Hayal, bize ait olan, şahsi anlam dünyamızın, kendi kelimelerimizin inşa ettiği düştten bir imparatorluk olduğu müddetçe özgür ve dönüştürücüdür. Zira hayal kelimelere dayanır, kelimeler her insanın kendi iç dünyasında başka anlamlara gelir. Kelimeler bir anlamda insanın izi, işareti ve değeridir. İnsan zihni, rüyalardan yapılmadır ve her rüya gören kişiye hastır.

Yaşadığımız zamanda, makineler düş görebilir mi diye çok soruyor, makinelerin gördüğü düşlerin bugünümüzü ve geleceğimizi belirlediğine inanıyoruz. Peki gerçekten makineler düş görebilir mi?

Refik Anadol'un "Rumi Dreams" başlıklı dijital sergisi bu soruya bir cevap bulmamıza ya da bir yanıyla soru için cevaba giden doğru yolda ilerlememize bir aracı olabilir. Diji-

tal sanatı ve yapay zekâyı birleştiren serginin en temel iddiası, Mevlana'nın ürettiği ve onun döneminde üretilen her türlü mimari, ilmî, edebî eserin; sesler ve görüntülerin, makine öğrenmesi yoluyla bir makineye öğretilerek makinenin bir rüya görmesini sağlamak ya da bir rüya gördüğünü göstererek izleyenleri bir düşe ortak etmek diyebiliriz.

Müziğin ve güçlü görsel şölenin içerisinde, sekiz dakikalık bir düş kabininde, Refik Anadol'un makinesinin gördüğü düşü, düş görmeden önce bilinçaltında yer alanları görüyor ve gösterinin son bölümünde bir düşe ortak oluyoruz. Peki, ortak olduğumuz düş kimin düşü? Bir makinenin düşü mü yoksa bir sanatçının düşü mü?

İnsan anlamak, tanımak, sınırlamak ve bilmek için soru soruyor. Sorular arttıkça cevapların da sayısı artacak gibi duruyor. Ama gerçekten öyle mi? Sorunun çokluğu cevabın da sayısını artırır mı? Düş gören kim, insanın düşlerinin yerine başkalarının düşleri mi gelecek, hayal kurmak artık anlamsız mı ve daha nice sorudan sonra karşımıza iki nokta çıkıyor. Birincisi, insanı bir özne, evrendeki her şeyin onun kullanımına

sunulmuş bir varlık olduğu ikincisi makinelerin insan olmadan, insana dair özellikler yüklenerek merkeze getirilişi.

Önce söz vardysa ve insanla başladıysa ve kelimeler hayalleri yaratıyorsa şayet, o zaman hayalin yalnızca insana ait olduğunu, çünkü kelimelere sahip olma gücünün sadece ona verildiğini bilmek gerekiyor. Düş görenin makineler değil, makinelerin gözünden bir şeyler görmek isteyen sanatçı olduğunu, aslında düş kurma arzusunda olanın da yine sanatçı olduğunu söylemek mümkün.

Dünyayı değiştiren şeyin hayal kurmak olduğunu söylemiştik. Zira hayal insanı harekete geçiren, onu çeşitli araçlarla hayalindeki gerçeğin düzlemine sokmak zorunda hissettiren, bunun neticesinde dönüşümü ve gelişimi mümkün kılan yegâne etkindir. Bu kadar çok makinenin içerisinde, geleceğin de bir şekilde daha akıllı makineler getireceği inancıyla peki? Hayallerimiz hâlâ en değerli hazinelerimiz mi?

Aslında, evet! Zira geleceğin dünyasında ihtiyaç duyulan en temel insan niteliği, empati sahibi olan, sorun

çözen ve riskle birlikte stresi doğru yönetme yetkinliğine sahiplik. Yani hayaller kuran hayalinde bir diğerine de yer veren farklı olanı tanımak için yeni kelimelere yelken açan insanlara ihtiyaç var. Dün olduğu gibi gelecekte de. Aslında, fark yaratmak ya da dünyayı iskân etmenin yolu hep aynı.

Sanatçı, girişimci, mimar, fütürist, yazar her kimse karşımızdaki, ortaya koyduğu eser ya da kurguladığı evren her neyse, hayali güçlü olan kendi düşünüyü kuran kendi kelimeleriyle bir gerçeklik inşa edenlerin hayallerini yaşamaya devam edecek insanlık.

Makinelerin çağında, makinelerle iç içe yaşamaya başlayan bizlerse, makinelerin düş kurup kuramayacağı değil, makineler aracılığıyla kendi düşlerimizi insanlara, kendi hayal evrenimizi başka evrenlere taşımak, aktarmak ve hatta ortak bir hayali kurmak için makinelerle nasıl iş birliği yapacağımıza odaklanmalıyız. Tıpkı Refik Anadol'un yaptığı gibi. Gördüğümüz bir makine düşü değil, Refik Anadol'un makinelerin imbiğinden geçirerek bize sunduğu, sanatçının düşü.

ĐİN VE AHLAK İLİŞKİSİ ZORUNLU MUDUR?

mustafa ünverdi

Din ilimdir, ahlaktır, hayâdır, edeptir. İnsanlığın fazilet ailesine ait bu kavramlar tüm ilahi mesajlarda somutlaşan mozaikte altın ve yakut gibidir. Allah insanları imana davet ettiğinde, aslında bu değerlere teslimiyete çağrıda bulunmuştur. Bu bakımdan din ve değer ilişkisi tartışmasız varoluşsalıdır. Birbirinden ayırt edilmez. Ahlak üretmeyen bir dinî bağlılık ham, yavan, eksik ve kusurludur. Bir mümin, dininin ahlaki pratiğini hayatına yansıtmadığında ortada ruh yoktur, sadece kabuk vardır.

Şimdi bu noktada şu sorular sorulmaktadır: Dindarlıkla ahlaki duyarlılık ilişkisi nedir? Ahlak, sadece dindara has olan bir şey midir? Bu konuyu iki bölümde ele almak istiyoruz. Bu sayıda ahlak ve din zorunlu ilişkisi, sonraki sayıda ise dinin ahlaka katkısını inceleyerek bu meselede ortaya çıkan soruların cevabını bulmaya çalışacağız.

Ahlaklı olmak ne demektir?

“Din olmadan da ahlak olur, akıl, doğa ve bilim bize yeter.” iddiasına karşı, İslam geleneği açısından ahlaklı olmanın neyi ifade ettiğini açıklamamız gerekir. Dinî bakımdan ahlaklı olmak iki boyutlu bir

süreçtir: Birincisi Allah ile ikincisi yaratılmışlarla ilgilidir. İnsanın Allah’a karşı sorumluluğu şudur: Varlık âleminin tesadüfen meydana gelmiş olmadığını fark ederek Allah’ın eseri olduğuna iman etmek, gönderdiği peygamberler aracılığıyla zatı hakkında verdiği bilgilere iman etmek ve lütfettiği nimetlerden dolayı O’na şükretmek. Yaratılmışlara karşı görevi ise çevresine adalet ve merhamet ölçüsünde davranmaktır. İnsan bu iki yönlü sorumluluğunu yerine getirmedikçe tam anlamıyla ahlaklı bir birey olamaz. Bu nedenle çevresine karşı iyi davranışlar sergilemesine rağmen kendisine tüm hayat imkânlarını bahşeden Allah’ı bilinçli bir şekilde inkâr eden birisi -dinî açıdan- güzel ahlak sahibi değildir.

Ahlakın kaynağı nedir?

Ahlak vicdanla iç içedir, vicdan da dinin manevi atmosferiyle koruma altındadır. Bu anlamda ahlak dinden tamamen bağımsız kabul edilemez. Bu gerçek, dinin temel kaynakları, akıl ve tarihî tecrübelerle sabittir. İnanan birisi için ahlakın dinle varoluşsal ilişkisi vardır. Bir dinî inanç veya ibadet ahlaki fazilet doğurmu-yorsa orada bir sorun var demektir. Böyle durumlarda insan inancının varoluşu sebebini sorgulayabilir. Bu

hâle düşmemek için tüm dinî emir ve yasakların ahlaki faziletlerle ilişkisi kurulmalıdır.

Tüm peygamberler insanda tevhid şuurunu oluşturmak için gelmişlerdir. Tevhidin nihai hedefi ise insanlar arasında haksızlıklardan doğan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve herkesin sorumluluğunu tek bir Allah’a kulluk paydasında birleştirmektir. Bu, insanda ahlaki değerlerin teminatıdır. Böyle bir düzlemde ırkçılık, toplumun sınıflara ayrılması, kölelik, sömürgeleştirme gibi insanlık suçları ortaya çıkmayacaktır. Tarih boyunca Allah’ın insanları davet ettiği hak dine İslam denilmesinin bir hikmeti de buradadır. Allah’a teslimiyetin adıdır İslam. Maddeye ve dünyevi çıkarlara kul olmayı reddetmek, ahlaki ilahi vahyi merkeze alarak inşa etmektir.

Hız. Musa’ya verilen on emir, Hız. İsa’nın dağ vaazı, Hız. Lokman’ın evladına öğütleri, Hız. Muhammed’in ahlaki öğütleri ve diğer peygamberlerin kavimlerine nasihatleri... Hepsinin benzer içeriklere sahip olması hem nebevi geleneğin ilahi oluşuna hem de ilahi dinlerin ahlakta birleşen hikmetine işaret eder. Evet, din ahlak için vardır. Ahlak din ile kemale, yetkinliğe erer.

İnsan Müslüman olmasa da ahlaklı olmayı başarabilir mi?

İnsan nefsinin esiri bir varlıktır. Bakmayın akıl sahibi olduğuna. Eğer bir kalbe iman yerleşmemişse genellikle orada akıl dünyevi arzular ve nefsi heveslerle perdelenmiştir. İman aklın hakikati görmesini engelleyen bu perdeyi kaldırır. Bununla birlikte insan aklı ahlaki değerlere olan yatkınlığından dolayı, vicdanla el ele verdiğinde ahlakı bir nebze yaşatabilir. İnsanda akıl ve vicdan ilahi bir lütuftur. Günümüz diliyle buna “insanın verili yapısı” denilebilir. Allah, insanı iyi ve kötüyü ayırt edebilecek şekilde yarattığından onda çevresine karşı adil ve merhametli davranma eğilimi vardır. Bu eğilim akıl ve vicdandan beslenir. Ne var ki insanın bu özelliği vahiyden uzaklaşma ve benlik duygusuna kapılmanın doğurduğu nedenlerle zayıflar. Her tür sapma, haksızlık, aşırılık ve bozgunculuk İslam’ın gönüllerden silinmesiyle aklın merkezini kaybetmesi, vicdanın da ihtiraslara kurban olmasıyla ortaya çıkar. Nurettin Topçu’nun şu mealdeki sözü tam da bu gerçeğe işaret eder: “Yürüyüş Allahsız olunca ihtiras bir gün mutlaka uçuruma götürür.” Öyle ya, insan o bencil ve doyumsuz hırslarıyla yeryüzünde kan döke(bile)n bir varlıktır. Bu sebeple vahyin adalet ve merhamet yüklü öğretisiyle yoğrulmalı ki insan ahlakı kemale ersin.

Akıl ve vicdan ahlak için yeterli değil midir?

Akıl ve vicdan ahlakın zeminidir. Ancak onu tam anlamıyla gerçekleştirebilir mi, hayır. İslam’da “ahlakın tanımı ve kapsamı” ile “din ve ahlak zorunlu ilişkisi” düşündüğünde akıl ve vicdan ahlak için yeterli değildir. Buna karşın ahlakı dinden soyutlayan “seküler ahlak” anlayışına göre akıl ve vicdan ahlak için yeterlidir. Biz bunun mümkün ama kesinlikle eksik olacağına inanıyoruz.

Esasen bir insanı ahlaklı davranmaya sevk eden din dışı nedenler şunlar olabilir: Vicdan, ortak akıl, tarihi tecrübe, kanun, çevresel faktörler... Bunların arasında en güçlü sebep vicdandır denilebilir. İnsanda ahlak ve vicdan ilişkisi canlıysa insan çevresine karşı iyi birisi olabilir. Ancak hak dinin öğretisinden yoksun bir vicdan ne kadar temiz kalabilir? Tarihi kaynaklar insanın din ve vicdandan soyutlandığında ne gibi felaketlere sebep olduğunu göstermektedir. Bir birey olarak insan kendi gayretiyle belirli bir ahlak çizgisinde kalmakta başarılı olabilir. Ama akıl ve fizik gücüyle insan, ihtiraslarına kolayca yenik düşebilir. Bu durumda onu yanlıştan sakındıracak bir dinî inancı yoksa iş tamamen kanuna ve güvenlik güçlerine kalır. Peki, her insanın başına bir polis dikebilir miyiz? Her insanın kanuna aynı derecede bağlılığını sağlayabilir miyiz? Şüphesiz hayır.

İşte din, insanın potansiyelini hep iyiye doğru kullanmasını sağlamak adına onun vicdanını sürekli canlı tutar. Hiç kimsenin haberi olmadan bir kötülük işleyeceğinde hesabını Allah’ın soracağını bildirir. Dinde takva denilen bu duygu, insanın helal ve haram sınırlarına dikkatiyle somutlaşır. Böylece dine bağlı olmayan kimsenin yapması mümkün olan kötülük, mümin açısından hesabı öte dünyada verilecek bir günahtır. “Dindar adam, yalnız mabette değil, hayatının her hadisesinde ve gündelik hareketlerinde bile ibadet hâlinde bulunur. Dindar her zaman dinî hayatını yaşar; kendi benliğinin dışına çıkmaktan korkar, bu hâlin günah olduğunu hisseder.” diyor Nurettin Topçu. Mümin bu günahtan dolayı pişmanlık duyar. İmanın taze ve diri oluşuna işaret eden bu pişmanlık, “tövbeye” ve işlenen günahı silecek “iyiliğe” sevk eder. Hâlbuki imandan yoksun birisinde yegâne ölçüt vicdan olduğunda onu yapıp ettiği suçtan koruyacak tek güç vicdani sorumluluktur. Ancak ya vicdan ölmüşse ve artık sızlamıyorsa?

Eminiz ki şu yaşadığımız coğrafyada mazlumların hayatını karartan tüm müstekbir güçlerin de vicdanları vardır. Ama gel gör ki ilahi vahyin nurundan mahrum kaldığı için o vicdan ne adalet ve merhamet üretiyor ne de insanlığa huzur veriyor. Bu nedenle Muhammedî mesaja teslimiyet olmadan ahlak kemale ermez, yeryüzü sükûnet bulmaz.

TALA VE MES: BAKIRI ALTINA ÇEVİREN İKSİR

FADİM ÖZER KASAY

Çünkü aşk ilmi hiçbir kitapta yazmaz.”

Kimyagerler yüzyıllardır bir maddeyi başka bir maddeye çevirmek için uğraşmış, bunun için de “İksir”e inanmıştır. İksir, gâh eritir gâh birleştirir ve tamamlar. Yeri gelir bakırı altına çevirir. Aşk da işte böyledir. İnsanı ruhunda eritir, eriyen ruh bir olur ve tamamlanır. Eskiden aşka İksir demelerinin sebebi de budur.

İşte 2011 İran yapımı, Homayoun Assadian’ın ilk filmi olma özelliğini taşıyan orijinal ismiyle *Tala ve Mes* yani *Altın ve Bakır*’da bu İksir şerha şerha seyirciye sunuluyor. Yönetmenin nostaljik ancak çağını aşan sıradan bir senaryoyu hayatın olağan akışı içinde basit çekim teknikleriyle aktarmış olmasına rağmen, filmi sıra dışı kılan şey erkeğin eşine olan sadakati ve bu sadakatin İksiri.

Seyyid Rıza, saadet ve ahlak dersleri için geldiği Tahran’dan almak istediğinden daha fazlasını alır, yaşar ve yaşatır esasında. Eşi Zehra Sadat, eşinin eğitimi ve çocukları için halı dokurken, peygamber soyundan gelen eşine olan saygısı ve fedakârlığı

filmin odak noktasını oluşturuyor. İlkokula giden Atıfe ve henüz bebek olan Ali Emir ile hayat biraz daha zorlaşsa da şikâyet etmeyen bir kadının imajı çiziyor Zehra. Filmde bir de ev sahibi Azam Hanım ile down sendromlu kızı yaşam dolu Ayda karakterleri söz konusu ki hayatın olağan akışı içinde merhametleriyle komşu kimliğinin içini dolduruyor. Film her ne kadar İran filmi olsa da klasik bir Türk sineması tadında devam ederken ve tam da bir Türk sineması klasiği gibi esas kız MS hastalığına yakalanmışken, ortaya bir de Hemşire Sepide çıkmışken, bütün tabuları yıkan bir şey oluyor. Tüm filmlerin müptezeli olan olay örgüsünün tersine seyreden dinî değerler tam da yerini bularak zihnimizdeki Türk sineması formundan çıkıyor. Filmde geçen tasavvufi ifadeler “İnsanın dört türlü nefsi vardır ki nefs-i nebati, nefs-i hayvani, nefs-i Rahmani...” diye akıp giden sözler satırları aşır sadrlara işliyor.

Homayoun Assadian daha önce İran halıları için belgesel film çekmiştir.

Bu senaryo aslında belgesel filmden evrilmiş. Halı İran için önemlidir ve filmde atılan her ilmek de sabrı simgelemektedir. Sabırla eşine destek olmak için halı dokuyan Zehra, gün geçtikçe gözlerinin bulanık görmesi ve dizlerinde derman kalmaması sıkıntısıyla karşılaşılıyor ve tabir yerindeyse hastanelik oluyor. Bunu çok yorulmasına yoran eşi Seyyid Rıza, eşinin hastalığını öğrenince çocukları, eşi ve medrese eğitimi arasında kalıyor. Ama eşine olan sadakati ve çocukları eğitiminden daha önde geliyor ve ilim biriktirmek yerine amel biriktirmeyi tercih ediyor. Halı dokuyor, ev ve çocuklarla ilgileniyor, derslere gitmeye çalışıyor.

Eşinin bu hâlini gören “Peygamber torununa, evladına hizmet edeyim diye eşin oldum, bunun yerine sana bir yük oldum.” diyen Zehra’ya eşi Seyyid Rıza’nın cevabı ise “Peygamber soyundan olmak liyakat ister, uzun yıllar boyunca benimle ilgilendin, izin ver ben de sana hizmet edeyim, sonra çevremde olan biteni anlaram.” oluyor.

Sekiz yıllık evlilik hayatları boyunca seslerini ilk kez bu süreçte birbirlerine yükselten çiftin bu tartışması bile bir nezaket çerçevesinde;

Zehra Sadat: “Sen bana daha önce asla bağırmamıştın. Maşallah sesin de...”

Seyyid Rıza: “Eğer bir daha sesimi sana yükseltirsem Allah beni affetmesin”.

Saadet ve ahlak dersi almaya mahal bırakmayan bu sözler, kitapları akan suya attıracak etkililikte... Günümüzde eşleri hayran bırakacak nitelikteki bu naiflik filmde yapay durmadığı gibi eşinden öğrendiğini uygulayan ve yarasına tuz basıp halı dokumaya devam eden Seyyid Rıza'nın eşiyle bütünleşmesini yani iksirin bir parçasını bize altın tepside sunuyor. Filmin büyüleyici atmosferine en güzel katkıyı ise bir annenin yani Zehra Sadat'ın kızına söylediği ninnide geçen hitap sağlıyor; Nanem, gülüm...

Her anı bir şiir, her anı bir ders içeren filmin bir başka metaforu da derse gelen mollaların ayakkabılarını düzeltmek, bu bir irfan yolculuğuna; down sendromlu bir kıza pizza ısmarlayarak gönüller yapmak da bir rüşd kazanma yoluna vurgu yapıyor. Aile kavramının kutsiyeti, fedakâr-

Film Künyesi:

Orijinal Adı: Tala ve Mes

Tür: Dram

Yönetmen: Homayoun Assadian

Süre: 92 dk.

Yıl: 2010

Ülke: İran

lık, sadakat, merhamet ve saygının özeti niteliğindeki film, sonundaki inşirah ile gönüllere su serperken, medresedeki dersten yükselen sesler hepimizin hayatına bir noktalı virgül koyuyor esasında;

Onun aşkının kimyasından,
Bu kara yüzüm altın oluverdi.
Evet; senin lütfunun mutluluğuyla,
Toprak altın olur. (Hâfız Şirazi)

İnsanların arayıp durduğu bu kimya, aşktır. Gerisi çer çöptür. Eğer

okuduklarınız bizimkiyle aynıysa yırtıp atın kitaplarınızı..!

Çünkü aşk ilmi hiçbir kitapta yazmaz.

Ve filmin son metaforuna dair de şunu söyleyebiliriz:

Allah için sevince karşılaşılan hiç bir imtihan yük değil, sahibine bir inşirah dinginliği sunuyor, şöyle ki: Cennetin kapıları ardına kadar açılsın.

Yaş-a-mak. Esas kökü “yaş”. Bu kelime Eski Türkçeden beri kullanılıyor. Kelimenin kökü “yaş” sözcüğü de tek başına birden fazla anlam için kullanılıyor. Ama esas olanı canlılık, dirilik... Hayatta kalmak için canlılık fonksiyonlarının yerine getirilmesi yani yaş-a-mak. Yaş; taze, canlı, diri, hayatta olan. Nemli olana da yaş deriz ya hani. Yenice dalından kopan sebzelerde taze deriz. Yemyeşil olana taze deriz diri ve canlı diye. Baharda yeşillenmez mi doğa, yeşile büründü diye canlandı demez miyiz? Ölmüştü kış üstü, yeniden canlandı, haşroldu, yeşillendi... Yeşil, yemyeşil... Yeş-il, yeşil imiş eskiden. Elbette yaş’tan gelerek.

Yaş; taze, yeşil, canlı, diri olan.

Yaş-a-mak; taze olmak, diri olmak, canlı olmak, yeşillenmek âdeti. Yaşamamanın emareleri bunlar. Renk bulmak, evreler geçirmek, belki ölecek kadar solmak sonra bir bahar yağmuru ile yeniden canlanmak, tazelenmek. Hiçbir kapris ya da gurura uğramadan. Ağaçlar gibi doğa gibi... Hem de onlar her yıl her defasında aynı döngü ile yeniden yaşarken...

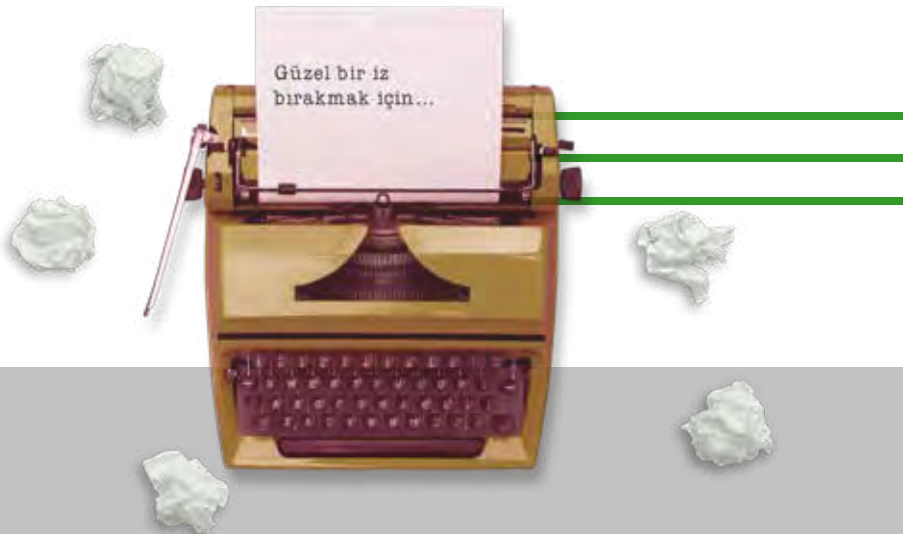
Demek insanın da ömrü renk renk olabilir. Sonbaharlar hatta kara kışlar yaşanabilir. Ama hayat eninde sonunda yeşile döner. Ölmek de siyah değildir aslında. Ardından haşır geleceğine göre, yeniden dirilmek hatta diri olmak yeşil olduğuna göre...

Elbette insanın yaşamının rengini nasıl yaşadığı belirlediği gibi haşır gününün rengini de nasıl yaşadığı ve tabii nasıl öldüğü belirler. Kimisine yeşil ve beyaz olan kimisine siyahtan da siyah olabilir. İnsan yaşarken de pembe çiçekli, umut fışkıran ağaca kör gözle bakmıyor mu? Bakıyor da görüyor mu? Canım pembe çiçekleri, ton ton yeşil yaprakları karanlıktan da siyah gören yok mu?

İşte bunlardan olsa gerek ki şairler de yazarlar da bu yaşamak ile uğraşmışlar.

“İşte yaşamak dediğin böyle ikilemlerden, zor sorulardan ibaret.” deyip noktayı koyarken Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu iki satır ile bizi dostunun o zor sorularının birinde bırakıvermiş;

“Dedim ya işte, bocalıyorum.
Yeniden yaşamaya başlamak kolay mı?”

SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

RABİA KARZAN

KAFAMA TAKILANLAR
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: BÜŞRANUR KAYA

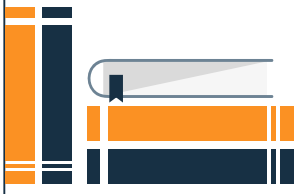
“

İnsanoğlunun birbirine zıt arayışları ve beklentileri vardır. Hem sonsuzluk arayışı içindedir hem de her şeyin bir yerde son bulması arzusunda.

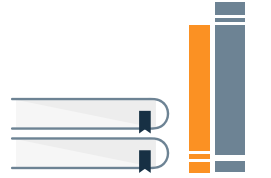
Allah insanın cüzi iradesini kısıtlamazken gücünü sınırlamış. Bu yüzden Allah, insanları güçlerinden değil iradelerinden yani niyetlerinden sorumlu tutmuştur.

Bilim ile din arasında bir çatışma yoktur. Çatışma, bilim ile din üretmeye kalkışanlar ile dini bilim gibi görenler arasındadır.

Evrenin bir başlangıcı var. Bir başlangıç varsa bir başlatıcının olması da kaçınılmaz.

Neden ilk yaratmada toprak seçilmiş?

Pratiğe yansımayan iman, inançsızlık değilse de inanca karşı açık bir kayıtsızlık.

Bilesin ki dünya iki gerçeklik üzerine kurulmuştur: Çatışma ve dayanışma. Düzen de bu ikisinin dengelenmesidir.

Sürekli kendi etrafında dönen insan, problemlerden kurtulamadığı gibi aksine, sorunları büyüten bir hâle bürünür.

